

YMPÄRISTÖKASVATUS PERUSOPETUKSEN OSANA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Forssa, Kestävä kehitys

Syksy, 2020

Milja Kiili

Kestävän kehityksen koulutusohjelma
Forssa

Tekijä	Milja Kiili	Vuosi 2020
Työn nimi	Ympäristökasvatus perusopetuksen osana	
Työn ohjaaja	Ulla-Maija Knuutti	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten suomenkielisten peruskoulujen opettajat käyttävät ympäristökasvatuksen materiaaleja työssään ja miten he kokevat siihen liittyvän viestinnän. Toimeksiantajana oli kestävän kehityksen asiantuntijaorganisaatio Valonia, joka tuottaa yhtenä osaluueenaan ympäristökasvatusta. Tavoitteena oli lisäksi tuottaa toimeksiantajalle raportti tutkimustuloksista ja niiden johtopäätöksistä.

Opinnäytetyön alussa käsitellään ympäristökasvatuksen määritelmää, historiaa ja sen toteutusmalleja. Lisäksi käydään läpi ympäristökasvatuksen käytäntöä kouluissa sekä ympäristöviestintää. Opinnäytetyö on tutkimuksellinen ja työssä käydään läpi tutkimuksen toteutusvaiheet sekä tulokset. Tutkimusmenetelminä toimivat kysely sekä temahaastattelu.

Tutkimustulosten mukaan opettajat kokevat ympäristökasvatuksen tärkeäksi ja siihen soveltuvia materiaaleja on riittävästi saatavilla. Johtopäätöksenä jatkossa kannattaakin panostaa ympäristökasvatuksen viestintään uusien materiaalien tuottamisen sijaan. Parhaiten tieto ympäristökasvatuksesta kulkee kollegojen kautta ja ympäristökasvatuksen toteutumista voidaan vahvistaa aktiivisella ympäristökasvatuksen paikallisverkostolla.

Avainsanat Kestävä kehitys, perusopetus, ympäristökasvatus, ympäristöviestintä

Sivut 42 sivua, joista liitteitä 7 sivua

Degree Programme in Sustainable Development
Forssa

Author	Milja Kiili	Year 2020
Subject	Environmental Education as a Part of Basic Education	
Supervisor	Ulla-Maija Knuutti	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to find out how teachers in Finnish-speaking comprehensive schools use environmental education materials in their teaching and how they experience the communication related to it. The commissioner of the thesis was Valonia, an expert organization for sustainable development, which produces environmental education as one of its sectors. The aim was also to produce a comprehensive report on the research results and their conclusions.

At the beginning of the thesis, the definition, historical background and implementation models of environmental education were discussed. In addition, the practices of environmental education in schools and environmental communication were reviewed. Moreover, since this functional thesis was based on research, the studies of the implementation stages and conclusions of the results of the research were included. The research methods used were a survey and a theme interview.

According to the research, teachers perceive environmental education as important and think that there are enough sufficient materials available for it. In the future, the focus should be on the communication rather than on designing new materials. The best way to share information on environmental education is through colleagues and the implementation of environmental education can be enhanced through an active local network.

Keywords Basic education, environmental communication, environmental education, sustainable development

Pages 42 pages including appendices 7 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	YMPÄRISTÖKASVATUS.....	2
2.1	Ympäristökasvatuksen määritelmä ja tavoitteet	2
2.2	Ympäristökasvatuksen historia	3
2.3	Ympäristökasvatuksen malleja.....	4
2.4	Ympäristökasvatus politiikan työvälineenä.....	5
2.4.1	Agenda 2030.....	5
2.4.2	Suomen hallitus	6
3	YMPÄRISTÖKASVATUS PERUSKOULUISSA.....	7
3.1	Ympäristökasvatus opetussuunnitelmassa	7
3.2	Ympäristökasvatuksen toteuttaminen peruskouluissa.....	8
3.3	Ympäristökasvatuksen toteutuksen haasteet.....	9
4	YMPÄRISTÖVIESTINTÄ.....	9
5	TUTKIMUKSEN TAUSTA JA MENETELMÄT	10
5.1	Tutkimusongelman määrittely	11
5.1.1	Valonia	11
5.1.2	Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymykset	12
5.2	Perehtyminen tutkimusongelman teoriaan.....	13
5.3	Tutkimussuunnitelma.....	13
5.4	Valitut menetelmät	14
5.4.1	Kvantitatiivinen tutkimus	14
5.4.2	Kysely.....	15
5.4.3	Kvalitatiivinen tutkimus.....	17
5.4.4	Haastattelu	17
5.5	Tekninen toteutus	18
5.6	Tulosten purku	19
6	TULOKSET	20
6.1	Kysely.....	20
6.1.1	Perustiedot	20
6.1.2	Ympäristökasvatusmateriaalit.....	21
6.1.3	Ympäristökasvatuksen viestintä	22
6.1.4	Valonia ja MAPPA	23
6.2	Teemahaastattelu	24
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	25
7.1	Materiaalit.....	25
7.2	Viestintä	26
7.3	Kehitysehdotukset.....	26
7.4	Tutkimuksen reliabiliteetti ja validius	27

8 OPINNÄYTETYÖ PROSESSINA	28
9 POHDINTA.....	29
LÄHTEET	31

Liitteet

Liite 1 Kyselylomake

1 JOHDANTO

Ympäristökasvatus on olennainen osa kestävästä tulevaisuudesta. Ympäristökasvatuksen avulla ihmiset tulevat tietoisiksi kestävästä kehityksen tarpeellisuudesta ja saavat käyttöönsä keinoja sen edistämiseksi. Sitran johtava asiantuntija Dufva (2019) nimeää vuosikymmenen keskeisimmäksi megatrendiksi ekologisen jälleenrakentamisen kiireellisyyden. Ympäristökasvatus voi toimia sen edistäjänä. Myös monet kansalliset ja kansainväliset strategiat, mukaan lukien Suomen perusopetuksen opetussuunnitelma, tunnustavat ympäristökasvatuksen hyödyt.

Peruskoulujen ympäristökasvatuksella on keskeinen tarkoitus kestävästä kehityksen edistämisen kannalta, sillä peruskoulussa tavoitetaan kokonainen ikäluokka (Ahvenharju, Bröckl, Pathan & Raivio, 2013, s. 6, 12). On tärkeää tietää, miten opettajat toteuttavat ympäristökasvatusta työssään. Tieto mahdollistaa sen tukemisen ja kehittämisen.

Opinnäytetyön tilaajana toimii kestävästä kehityksen asiantuntijaorganisaatio Valonia, joka työskentelee osana Varsinais-Suomen liittoa. Tämän tutkimuspainotteisen opinnäytetyön aiheena on ympäristökasvatusmateriaalien käyttö ja -viestintä suomenkielisissä peruskouluissa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten hyvin ja millä tavoin peruskoulujen opettajat käyttävät ja saavat tietoa virallisten oppimateriaalien ulkopuolisista ympäristökasvatusmateriaaleista. Ongelmana on, että ympäristökasvatusmateriaaleja tuotetaan jatkuvasti, mutta niiden käyttömääristä ei ole tietoja. Tutkimuksen on tarkoitus selvittää, käyttävätkö opettajat virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia ympäristökasvatusmateriaaleja, onko niitä riittävästi saatavilla ja mistä niitä saadaan. Tieto materiaalien nykyisestä käytöstä toimii jatkossa tietoperustana tilaajalle.

Tutkimuskysymykset, joihin opinnäytetyöllä haetaan vastauksia ovat seuraavat:

- Mitkä ovat ympäristökasvatuksen viestinnän haasteita peruskoulujen opettajien keskuudessa?
- Millaisessa muodossa ympäristökasvatusmateriaalien tulisi olla, jotta opettajat ottaisivat ne käyttöönsä?
- Puuttuuko ympäristökasvatuksen keskiöstä tehokas viestintäverkosto?

Opinnäytetyön alussa esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys, joka muodostuu ympäristökasvatuksen tavoitteista ja historiasta, ympäristökasvatuksen toteuttamisesta peruskouluissa sekä ympäristöviestinnästä. Luvussa 5 esitellään tutkimuksen taustaa, tilaaja sekä tutkimuksen

tekninen toteutus. Tutkimustulokset esitellään luvussa 6 ja niistä saadut johtopäätökset ja kehitysehdotukset luvussa 7. Luvussa 8 käsitellään opinäytetyötä prosessina ja viimeisessä luvussa on itsereflektion aika.

2 YMPÄRISTÖKASVATUS

Luvussa 2 tarkastellaan ympäristökasvatusta yleisesti, sen historiaa ja tavoitteita sekä ympäristökasvatusta politiikassa. Lisäksi tarkastellaan joitakin ympäristökasvatuksen toteutusmalleja.

Kasvatus on tietoista toimintaa, jolla tähdätään ihmisen kasvattamiseen (Finto-palvelun Yleinen suomalainen ontologia, 2020). Värrin (2018, s. 34) mukaan Benner (2005) määrittää kasvatuksen tavoitteeksi tuottaa valmiuksia ja kykyjä, jotka auttavat selviämään elämän vaatimuksista. Ympäristö tarkoittaa käsitteenä fyysisiä, sosiaalisia ja kulttuurisia tekijöitä, joiden kanssa ihminen on vuorovaikutuksessa. Ympäristö nähdään ihmisen elinympäristönä, johon ihminen voi vaikuttaa ja siihen kuuluvat sekä luonto että rakennettu ympäristö. (Tilastokeskus, n.d.) Ympäristökasvatus yhdistää nämä käsitteet ja tarjoaa tietoisuuden ympäristön tilasta ja yksilön omista vaikutusmahdollisuuksista ympäristöön.

2.1 Ympäristökasvatuksen määritelmä ja tavoitteet

Ympäristökasvatus on lähestymistavaltaan poikkitieteellistä, ja se pyrkii käytännön muutoksiin. Ympäristökasvatukseen sisältyy oppimisprosessi, jossa ihmiset tulevat tietoisiksi ympäristöstä, ympäristökysymyksistä sekä omasta roolistaan ja vaikutuksestaan ympäristössä. (Wolff, 2004, ss. 19–20) Ympäristökasvatukseen sisältyy laajoja kokonaisuuksia kuten demokratia, rauha, biodiversiteetti ja ilmastonmuutos (Evans, 2019, s. 8).

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on, että ihmiset tiedostavat ympäristöön vaikuttavien taloudellisten, ekologisten sekä sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden riippuvuussuhteet (Wolff, 2004, ss. 19–20). YK:n ympäristöohjelman strategia tunnustaa ympäristökasvatuksen olevan tärkeää kaikille ja sen huomioimiseksi ympäristökasvatusta tulee toteuttaa eri koulutussektoreilla, myös epävirallisilla sektoreilla. Elinikäinen oppiminen tehostaa tunnetta omista vaikutusmahdollisuuksista kaiken ikäisten keskuudessa ja kannustaa osallistumiseen julkisessa päätöksenteossa. (UNEP, 2005, s. 6) Toisaalta myös nykyinen talousjärjestelmä vaatii kansalaisiltaan elinikäistä oppimista ollakseen yhteiskunnan normien mukaisesti menestynyt kansalainen.

Kestävän kehityksen ontologia määrittelee kestävän kehityksen kasvatuksen ja ympäristökasvatuksen tavoitteet samankaltaisiksi, joskin painotuksissa saattaa olla eroavaisuuksia asiayhteyden mukaan. Kestävä kehitys tarkoittaa muutosta, jonka päämääränä on taata tuleville sukupolville yhtäläiset mahdollisuudet perustarpeiden tyydyttämiseen ja hyvään elämään. Kestävä kehitys jaetaan usein ekologiseen, taloudelliseen sekä sosiaaliseen ja kulttuuriseen ulottuvuuteen. Kestävän kehityksen kasvatusta käytetään usein etenkin ekologiseen ulottuvuuteen liittyvissä asioissa. Kestävän kehityksen kasvatuksen ja ympäristökasvatuksen määritelmät ovat samankaltaiset. Molempien määritelmänä on kasvatusta, joka tukee elinikäistä oppimisprosessia muuttaen tiedot, taidot, toimintatavat ja arvot kestävän kehityksen mukaisiksi. (Finto-palvelun Kestävän kehityksen ontologia, n.d.; ks. myös Ympäristöministeriö, 2013)

Vuonna 1975 YK:n ympäristöohjelma UNEP ja YK:n järjestö UNESCO määrittivät ympäristökasvatuksen tavoitteet ja ne hyväksyttiin ministeritasolla Tbilisin konferenssissa vuonna 1977. Konferenssin mukaan ympäristökasvatuksen tavoitteena on kasvattaa yksilöitä, jotka ovat tietoisia ympäristöstä ja sen tilasta, tarjoamalla heille työkaluja ongelmien ratkaisuun. Ympäristökasvatus luo yksilöille, ryhmille ja koko yhteiskunnalle uusia toimintatapoja, jotka huomioivat ja edesauttavat ympäristöä. (UNEP, 1975; Wolff, 2004, s. 19)

2.2 Ympäristökasvatuksen historia

Värri (2018, s. 38) mukaan Saari (2011) määrittelee episteemin olevan tietylle aikakaudelle tyypillisten ennakko-oletusten kokonaisuus, eräänlainen tietoperusta aikakaudelle. Aikaa ja yhteiskuntaa edustava episteemi antaa ideologisen kehyksen muun muassa kasvatuksen päämäärien muodostamiselle (Värri, 2018, ss. 38–39).

Suomessa ympäristökasvatuksen edeltäjiä olivat sisällöiltään ajanhengen mukaisesti luonnonsuojelu ja ympäristösuojelu. Ympäristökasvatuksen perusteet saivat alkunsa Suomessa luonnonsuojelun ajoilta ja edelleen ympäristökasvatus saatetaan rinnastaa luonnonsuojeluun, vaikka ympäristökasvatus pitää sisällään hyvin paljon muutakin. Luonnonsuojelulaki asetettiin Suomeen vuonna 1923 ja jo maalaiskansakoulun opetussuunnitelma on sisältänyt luonnonsuojeluopetuksen perusteet, jotka pitävät sisällään myös eettiset arvot. (Lahti, 2000, ss. 208–209)

Vaiheittain luonnonsuojelu laajentui ympäristösuojeluksi, jossa luonnonsuojelu oli oma alakategoriansa. Käsitteenä ympäristösuojelu jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi ja se korvattiin pian ympäristökasvatuksella. Suomeen ympäristökasvatuksen termin toi vuonna 1975 Matti Leinonen. Ympäristökasvatuksen menetelmiä toivat esille muun muassa Leirikoulu yhdistys

sekä 1990-luvulla perustettu Suomen ympäristökasvatuksen seura, joka tunnetaan nykyään nimellä FEE Suomi. (Lahti, 2000, ss. 208–209)

Kansainvälisesti ympäristökasvatuksen kehitys on ollut samansuuntainen kuin Suomessa (Lahti, 2000, s. 209). 1960-luvun lopulla järjestettiin useita kansainvälisiä ympäristökonferensseja, jotka nostivat esiin globaalit ympäristökysymykset. Vuonna 1975 YK:n ympäristöohjelmassa ympäristökasvatus nimettiin yhdeksi tärkeimmistä tekijöistä maailman ympäristökriisiä vastaan (UNEP, 1975). Vuonna 1977 Tbilisissä järjestettiin YK:n ympäristökonferenssi, jossa julistetut suositukset toimivat nykypäivänäkin ympäristökasvatuksen suuntaviivoina. (Wolff, 2004, ss. 18–19)

2.3 Ympäristökasvatuksen malleja

Käytännön toteutuksen helpottamiseksi ympäristökasvatukselle on luotu useita teoreettisia malleja. Eri mallit pyrkivät pääpiirteittäin kohti samoja ympäristökasvatuksen tavoitteita tarjoamalla eri menetelmiä ja painotuksia. (Koski-Lammi & Savolainen, 2008) Yleisiä ympäristökasvatuksen malleja ovat muun muassa Jerosen ja Kaikkosen talomalli, Palmerin puumalli sekä Koskisen osallistuvan ympäristökasvatuksen malli. (Cantell & Koskinen, 2004, ss. 61–69)

Jerosen ja Kaikkosen talomalli on kehitetty nykyiseen muotoonsa vuonna 2001. Siinä painotus muuttuu kasvatettavien ikätason mukaan ympäristöherkkyydestä ympäristötietoisuuteen ja -toimintaan. Talomallin ulottuvuudet ovat ympäristökasvatuksen tavoitteet, ymmärrys erilaisista ympäristökäsitteen ulottuvuuksista, ympäristökasvatukseen soveltuvat menetelmät sekä arviointi. Nämä neljä ulottuvuutta muodostavat talomallin seinät ja katon. (Cantell & Koskinen, 2004, ss. 63–64; ks. myös Koski-Lammi & Savolainen, 2008)

Palmerin puumallin mukaan ympäristökasvatus rakentuu merkittävien kokemusten ympärille ja ne tulee ottaa huomioon kasvatettavien kehitysvaiheen sekä tietotason lisäksi. Puumalli korostaa myös osallistumista ja sosiaalisia taitoja. Puumallin päähaarat jakautuvat kolmeen, samanaikaisesti toteutettavaan elementtiin. Päähaarat ovat oppiminen ympäristöstä, oppiminen ympäristössä sekä toimiminen ympäristön puolesta. (Cantell & Koskinen, 2004, ss. 67–69)

Koskisen osallistuvan ympäristökasvatuksen mallissa korostuu osallisuus, yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä toimiminen ympäristön puolesta. Osallistuvassa mallissa lähtökohtana on kontekstuaalinen oppiminen. (Cantell & Koskinen, 2004, s. 71) Osallistuvan ympäristökasvatuksen mallin tavoitteena on ihminen ympäristövastuullisena kansalaisena. Ympäristövastuullinen kansalainen kokee itsensä osaksi luontoa ja yhteiskuntaa, on tietoinen ja kykenevä sanoittamaan omat ympäristöarvonsa, ymmärtää

luonnon toimintaperiaatteet ja oman toimintansa vaikutukset ympäristöön, osaa tiedollisesti ja taidollisesti toimia ympäristön puolesta sekä toimii aktiivisesti yksilönä ja yhteisöissä ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. Tärkeää on siis ennen kaikkea oppiminen prosessina ja sen vaikutukset toimintaan jatkossa, ei pelkästään tuloksen saavuttaminen toteutushetkellä. (Cantell & Koskinen, 2004, ss. 65–66; Koski-Lammi & Savolainen, 2008)

Ympäristökasvatusmalleja on myös kehitetty ympäristökasvatuksen pieneempiin osa-alueisiin. Esimerkiksi suomalaisessa ilmastokasvatuksen polkupyörämallissa tarkastellaan ilmastomuutosta sen vaatimassa moniulotteisuudessa, ja se ottaa huomioon myös tunteet (Aarnio-Linnanvuori, Cantell, Lehtonen & Tolppanen, 2018).

2.4 Ympäristökasvatus politiikan työvälineenä

Kestävä kehitys sai terminologiansa Brundtlandin komission raportissa (The Brundtland Commission, 1987) 1980-luvun lopulla ja siitä lähtien kestävä kehitys on ollut aktiivisesti politiikan puheenaiheena. Kestävän kehityksen edistäminen edellyttää poliittista päätöksentekoa ja ympäristökasvatus toimii työkaluna monissa poliittisissa ohjelmissa kestävä kehityksen edistämiseksi.

Suomi sitoutui vuonna 2016 Pariisin sopimukseen, jonka tavoitteena on vahvistaa maailmanlaajuisia toimia ilmastomuutoksen uhan torjumiseksi. Pariisin sopimus tunnistaa toimiksi maapallon keskilämpötilan nousun rajaamisen 1,5 asteeseen, kyvyn sopeutua ilmastomuutoksen haittavaikutuksiin sekä rahoitusvirtojen johdonmukaisen sovittamisen vähäpäästöiseen kehitykseen. Sopimuksen mukaan ilmastomuutoksen uhkiin vahvistavien valmiuksien tulee edistää asiaankuuluvaa koulutusta ja yleisölle tiedottamista, teknologian kehittämistä ja hyödyntämistä, ilmatoroituksen saantia sekä avointa ja täsmällistä tietojen antamista. (Euroopan unionin virallinen lehti, 2016; ks. myös Laki Pariisin sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 75/2016) Ympäristökasvatukseen panostamalla edistetään siis sopimuksen mukaisia toimia.

2.4.1 Agenda 2030

Agenda 2030 on YK:n kestävä kehityksen toimintaohjelma vuosille 2015–2030. Toimintaohjelman tavoitteet hyväksyttiin valtioiden päämiestasolla ja se on valtioita poliittisesti sitova. Pää tavoitteita on 17 ja ne ohjaavat kohti parempaa tulevaisuutta niin ihmisille kuin maapallolle. (United Nations, 2015, s. 1; ks. myös Ulkoministeriö, n.d.) Ympäristökasvatuksella monia, ellei jopa kaikkia, Agenda 2030 tavoitteita voidaan edesauttaa (Kuva 1, s. 6).

Kuva 1. YK:n Agenda 2030:n kestävä kehityksen toimintaohjelman tavoitteet. (Kuva: Ulkoministeriö n.d.)

Esimerkiksi Hyvä koulutus -tavoitteen yksi alatavoitteista (4.7) on varmistaa, että kaikki oppijat saavat kestävä kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot. Ilmastotekoja-tavoitteen alatavoitteena (13.3) on parantaa ilmastomuutokseen liittyvää koulutusta ja valmiuksia. (United Nations, n.d.a; United Nations, n.d.b)

2.4.2 Suomen hallitus

Suomen nykyinen hallitusohjelma (2019) tunnistaa epävarmuustekijät maapallon ekologisessa tilassa sekä sosiaalisessa että taloudellisessa kestämyydessä jopa otsikkotasolla. Vuoden 2019 hallitusohjelma on nimeltään *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. (Valtioneuvosto, 2019)

Koulutus ja kasvatusta ovat Suomelle tärkeitä tekijöitä kestävä yhteiskunnan varmistamiseksi. Hallitusohjelman tavoitteena on esimerkiksi

saavuttaa YK:n biodiversiteettisopimuksen tavoitteet. Luonto- ja ympäristökasvatus mainitaan keinona tämän toteuttamiseksi. Lisäksi hallitusohjelma ottaa huomioon kestävä kehityksen ja ilmastokasvatuksen läpileikkaaviksi teemoiksi eri koulutusasteilla yhteiskunnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden takaamiseksi. (Valtioneuvosto, 2019, s. 42, 170)

Vuoden 2020 koronapandemia vaikuttaa maailmanlaajuisesti talouteen, ja sitä myöten myös valtion rahoitukseen. Huhtikuussa 2020 hallitus päätti lisätalousarvioesityksestä ja julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021–2024, jonka mukaan pandemian jälkeistä taloutta elvyttävät toimet tukevat hallituksen kestävä kehityksen mukaisia tavoitteita, kuten hiileneutraaliustavoitetta. (Valtioneuvoston viestintäosasto, 2020)

3 YMPÄRISTÖKASVATUS PERUSKOULUISSA

Luvussa 3 tarkastellaan, miten ympäristökasvatus on huomioitu peruskoulujen opetussuunnitelmassa sekä miten ympäristökasvatusta toteutetaan peruskouluissa käytännössä. Perusopetuslain (628/1998) mukaisesti Suomessa vakituisesti asuvilla lapsilla on oppivelvollisuus. Yleisimmin se suoritetaan lähiopetuksena peruskoulussa yhdeksässä vuodessa. Oppivelvollisuus tarjoaa johdonmukaisen ja yhtäjaksoisen ajanjakson, joka rakentaa lapsen ja nuoren maailmankuvaa varhaislapsuudessa opitun päälle. Ympäristökasvatus lisää yhteenkuuluvuuden ja vastuun tunnetta ympäröivästä maailmasta.

3.1 Ympäristökasvatus opetussuunnitelmassa

Uudet perusopetuksen opetussuunnitelmat julkaistiin vuonna 2014, ja ne otettiin käyttöön porrastetusti vuosina 2016–2019 (Opetushallitus n.d.). Nykyinen opetussuunnitelma tuo kestävä tulevaisuuden esiin jo ensimmäisessä luvussa.

Arvopohjana perusopetukselle nähdään muun muassa yksilön ja yhteisöjen ratkaisujen tekeminen eettisen pohdinnan perusteella, toisen asemaan samaistuminen sekä tietoon perustuva harkinta. Perusopetukseen kuuluu vahvasti myös oppilaiden ohjaaminen suuntaan, jossa he ottavat huomioon toimintansa vaikutukset. Myös ongelmanratkaisutaidot ja erilaisten näkökulmien ymmärtäminen ovat tärkeitä perusopetuksen taitoja. Opetussuunnitelman arvoperusta sisältää myös oma kappaleensa kestävä elämäntavan välttämättömyydestä. (Opetushallitus, 2014, ss. 9, 15–17)

Perusopetuksen tehtävänä ja yleisenä tavoitteena on edistää yksilön osallisuutta, kestävä elämäntapaa ja kasvua demokraattisen yhteiskunnan

jäseneksi. Perusopetuksen on tarkoitus olla myönteinen vaikuttaja ja yhteiskunnan rakentava muutosvoima niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Sen yhteiskunnallisena tehtävänä on tasa-arvon edistäminen, yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus. Tätä tuetaan perusopetuksessa muun muassa globaalikasvatuksella. (Opetushallitus 2014, s. 18)

Perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteena on myös laaja-alainen osaaminen. Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan kokonaisuutta, jossa yhdistyvät tiedot, taidot, arvot, asenteet ja tahto. Ympäröivän maailman muutokset ovat tuoneet esille lisääntyvän tarpeen laaja-alaiselle osaamiselle. (Opetushallitus 2014, s. 20) Monet nykyajan ongelmista, kuten ilmastomuutos ja systemaattinen rasismi ovat nimenomaan kompleksisia, monitasoisia ongelmia, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan laaja-alaisia keinoja.

Arkikielessä laaja-alaisesta oppimisesta puhutaan usein ilmiöoppimisena. Cantell kertoo ilmiöoppimisessa opiskeltavien aiheiden tulevan usein oppilailta, jonka vuoksi opiskelu koetaan motivoivaksi. Kokemus vaikuttamismahdollisuuksista lisää opiskelun mielekkyyttä. (Sanoma Pro, n.d.) Ympäristökasvatuksen implementointi kouluissa opetussuunnitelman mukaisesti tuottaa lapsille kykyjä ja valmiuksia toimia yhteiskunnan vastuullisina jäseninä.

3.2 Ympäristökasvatuksen toteuttaminen peruskouluissa

Koulutuksella on suuri kapasiteetti kestävän kehityksen edistämiseksi. Ympäristökasvatuksella taataan nykyisille ja tuleville sukupolville tarvittavat mahdollisuudet kehittyä eri aspekteissa, joita ihmiskunta tarvitsee selviytyäkseen tulevista ympäristöhaasteista ja -uhista. Ympäristökasvatus tulee integroida myös opettajakoulutukseen, jotta opettajilla on jatkossa riittävä potentiaali ja osaaminen kestävän kehityksen opettamiseen. (Evans, 2019, s. 8; Houtsonen, 2004, s. 190) Tärkeää on, että jokainen lapsi saa omalle kehitystasolleen soveltuvaa ympäristökasvatusta.

Van Eijck ja Roth (2007) nostavat esille, että koulut eivät tarjoa oppilaille riittävästi mahdollisuuksia osallistua tavoitteen asettamiseen, aktiviteetteihin, toteutusmuotoon, työnjakoon tai sääntöjen asettamiseen. Kun oppilaille on mahdollisuus vaikuttaa näihin asioihin, he sitoutuvat tehtäviin enemmän ja suoriutuvat paremmin, jolloin oppiminen on tehokkaampaa. Houtsonen (2004, s. 194) mukaan aktiiviseksi kestävän kehityksen edistäjäksi ryhtyminen edellyttää yksilön ja yhteisön jäsenenä toimimisen kokemuksia, jossa omilla eettisillä, käytännöllisillä, taloudellisilla ja yhteiskunnallisilla valinnoilla on merkitystä.

Koulutuspolitiikkaan vaikuttavat kansainvälinen talous ja ekonomistinen ajattelu ja ne ovat muuttaneet koulutuspolitiikkaa kilpailuyhteiskunnan ja markkinoitumisen suuntaan (Värri, 2018, s. 47). Koulujen jatkuva

lakkauttaminen, resurssien puute ja suuret ryhmäkoot heijastavat nykytilan yritysmaailmaa: kustannustehokkuus nähdään usein tärkeimpänä kriteerinä.

Koulut voivat toteuttaa ympäristökasvatusta esimerkiksi valmiiden toimintaohjelmien kautta, jotka voivat lisätä koulujen ympäristökasvatusta ja helpottaa toteuttamisen aloittamista. Tällaisia ovat esimerkiksi Vihreä lippu ja Kestävän kehityksen sertifikaatti.

Vihreä lippu on vapaaehtoinen kestävän kehityksen ohjelma, johon päiväkodit, koulut ja vapaa-ajan toimijat voivat hakea. Ohjelman tarkoituksena on ohjata pitkäjänteiseen ja tulokselliseen toimintaan, joka huomioi kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet. Täyttäessään ohjelman kriteerit osallistunut toimija saa Eco-Schools-sertifikaatin ja vihreän lipun. YK:n ympäristöohjelma suosittelee ohjelmaa ja Vihreä lippu on osa kansainvälistä Eco-Schools-ohjelmaa. (Vihreä lippu, n.d.)

OKKA-säätiön kestävän kehityksen sertifiointi on ympäristöohjelma oppilaitoksille. Sertifiointi on OKKA-säätiön ylläpitämä järjestelmä, joka perustuu kestävän kehityksen kriteereihin. Kriteerien avulla oppilaitos rakentaa oman ohjelman, joka soveltuu ulkoiselle arvioinnille ja sertifiointille. (OKKA-säätiö, n.d.)

3.3 Ympäristökasvatuksen toteutuksen haasteet

Alisen (2019) pro gradu -tutkielman mukaan luokanopettajat kokevat isoimmiksi ongelmiksi haasteet työhyvinvoinnissa ja ajankäytössä, resursseissa, monikulttuurisuudessa, oppilasaineksessa sekä sosiaalisessa mediassa. Tutkimuksen haastatteluissa tuli ilmi, että resursseja ei ole riittävästi esimerkiksi avustajia varten ja leikkauksia tulee jatkuvasti lisää. Myös Perusopetuksen opetussuunnitelma 2014 ja sen lisäämät vaatimukset nähtiin resurssiongelmana. (Alinen, 2019, s. 35, 40)

Opetusalan ammattijärjestö (OAJ) toteuttaa kahden vuoden välein opetusalan työolobarometrin. Vuoden 2017 kyselyn vastaajista 26 % työskenteli peruskoulussa. Vuoden 2017 työolobarometrin mukaan tulokset olivat heikommat kuin kahta vuotta aiemmin. Työn kuormittavuus on lisääntynyt opetusosalalla. Tutkimuksen johtopäätösten mukaan leikkaukset ja merkittävät muutokset työn sisältöön heikentävät jaksamista, opetuksen organisointi ja mitoitus eivät ole riittäviä eikä työaika riitä annettuihin työtehtäviin. (OAJ, 2018, s. 2, 5, 32)

4 YMPÄRISTÖVIESTINTÄ

Nykypäivänä ympäristöviestinnällä useimmiten tarkoitetaan laajasti ympäristöasioita koskevaa viestintää (Lyytimäki & Palosaari, 2004, s. 11). Yhteisöt ja yritykset tuottavat ympäristöviestintää ympäristöasioista. Ympäristöviestintä pitää sisällään muun muassa ympäristötiedottamisen, ympäristömarkkinoinnin sekä ympäristöraportoinnin. Ympäristöviestintä jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen ympäristöviestintään. Sisäinen ympäristöviestintä kattaa yrityksen tai organisaation sisäisen tiedottamisen ympäristöasioista. Ulkoinen ympäristöviestintä tiedottaa yrityksen tai organisaation ympäristöasioista sidosryhmille tai avoimelle yleisölle esimerkiksi tiedotteiden kautta. (Ekokompassi, 2015, s. 5; Mäenpää, 2007a; ks. myös Mäenpää 2007b; ks. myös Mäenpää 2007c)

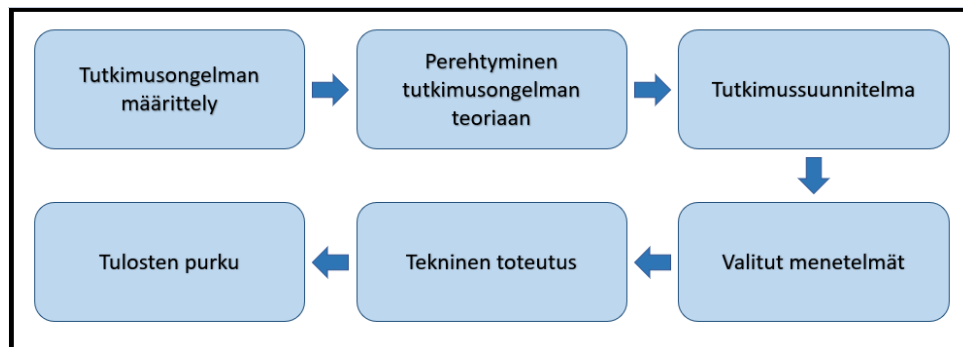
Viestinnässä tavoitteet ja kohderyhmä tulee aina huomioida, ja ympäristöviestinnässä se korostuu erityisesti. Smith ym. (2013, s. 1) korostavat kohderyhmän huomioimista hyvässä viestinnässä, sillä se mahdollistaa kohderyhmälle oikeiden termien ja relevanssien tekijöiden käytön ja esilletuomisen. Tämä parantaa viestin ymmärrettävyyttä ja sisäistämistä. Kun ihminen yhdistää viestinnän sisällön omaan elämäänsä, sitoutuminen esimerkiksi oman käytöksen muuttamiseksi on huomattavasti todennäköisempää.

Ympäristöviestintä on tärkeää, sillä viestintä sanoittaa ongelman viestinnän kohteelle (Lyytimäki & Palosaari, 2004, s. 10). Margaret Robertsonin (2019, s. 8) mukaan Rees (2014) esittää, että ongelman lisäksi ihmisille tulee myös antaa toivoa ja kertoa heille vaikutusmahdollisuuksista. Peruskoulujen ympäristökasvatuksessa tämä on tärkeää, sillä nuoriso kokee jo nyt ahdistusta ympäristön tilasta ja ilmastonmuutoksesta enenevässä määrin (Kainulainen, 2019).

Ympäristökasvatusmateriaalit ovat ympäristöviestintää. Niitä tuottavat monet organisaatiot, esimerkiksi järjestöt ja kunnat. Myös hankkeissa tuotetaan usein materiaalia, jotka soveltuvat ympäristökasvatukseen. Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry ylläpitää MAPPA-materiaalipankkia, joka on verkkosivusto ympäristökasvatuksen, ulkona oppimisen ja kestäväen elämäntavan materiaaleille. Toimijat voivat lisätä omia ympäristökasvatusmateriaaleja sivustolle omalla käyttäjätunnuksellaan, mahdollistaen materiaalien laajemman käytön. (MAPPA, n.d.)

5 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA MENETELMÄT

Luvussa 5 käsitellään tutkimuksen käytännön toteutusta vaiheittain. Tutkimuksen osa-alueita olivat tutkimusongelman määrittely, perehtyminen tutkimusongelman teoreettiseen viitekehykseen, tutkimussuunnitelman teko, menetelmien valinta, tutkimuksen tekninen toteutus sekä tulosten purkaminen (Kuva 2, s. 11).

Kuva 2. Tutkimuksen prosessikaavio. (Kuva: Kiili 2020)

5.1 Tutkimusongelman määrittely

Tutkimusongelman määrittely aloitettiin keskusteluilla tilaajan kanssa. Yleisen käsityksen mukaan ympäristökasvatusmateriaaleja tuotetaan jatkuvasti, mutta materiaalien käyttöaste saattaa jäädä alhaiseksi. Laadukkaiden materiaalien tuottaminen vaatii aina työaikaa ja vaivaa, joten on tarkoituksenmukaista saada materiaalit laajaan käyttöön. Tutkimusongelman muodostaa tietämättömyys siitä, kuinka paljon opettajat käyttävät ympäristökasvatusmateriaaleja, mistä opettajat niitä etsivät, onko niitä riittävästi saatavilla ja miten niihin liittyvä viestintä toimii.

5.1.1 Valonia

Tutkimuksen tilaajana toimii Valonia. Valonia on Varsinais-Suomen alueella toimiva puolueeton kestävän kehityksen ja energia-asioiden asiantuntijaorganisaatio. Valonian toimintaa ohjaavia teemoja ovat hiilineutraalius, luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä luonnonvarojen kestävä käyttö. Näiden teemojen alla toimitaan monin eri keinoin. Valonian tärkein kohderyhmä on toiminta-alueen kunnat, joilta myös suurin osa rahoituksesta tulee. Muu rahoitus saadaan erilaisista projekteista sekä ostopalveluista. (Valonia, 2019a)

Valonia perustettiin vuonna 2008 Varsinais-Suomen Agendatoimiston ja Varsinais-Suomen Energiatoimiston yhdistyttyä. Vuonna 2015 Valonian toiminta siirtyi osaksi Varsinais-Suomen liittoa, ja nykyisin maakuntaliiton strategia ohjaa Valonian toimintaa. (Valonia, 2019a)

Valonia tarjoaa toimialueensa puitteissa ympäristökasvatusta muun muassa oppituntien ja työpajojen muodossa. Valonian tuottamat materiaalit ovat saatavilla heidän tai yhteistyökumppanien verkkosivuilta kaikkien

halukkaiden käyttöön. Valonia tuottaa esimerkiksi hankkeissa ympäristökasvatusmateriaalia ja tekee myös tiivistä yhteistyötä muiden alan toimijoiden ja verkostojen kanssa. (Valonia, 2019b)

5.1.2 Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen avulla pyritään saamaan yleiskuva ympäristökasvatusmateriaalien käytöstä ja siihen liittyvästä viestinnästä suomenkielisten peruskoulujen opettajien keskuudessa. Tarkoituksena on saada selville, mitä ympäristökasvatusmateriaaleja opettajat käyttävät ja miten siihen liittyvä viestintä toimii. Tutkimusongelmana on saada tietää ympäristökasvatukseen liittyvien materiaalien käytön ja viestinnän tilanne tällä hetkellä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, käyttävätkö opettajat ympäristökasvatusmateriaaleja ja kuinka paljon, mistä aiheista ympäristökasvatusmateriaaleja halutaan ja mitä kautta uusista ympäristökasvatusmateriaaleista saadaan tietää. Näihin kysymyksiin saatujen vastauksien perusteella voidaan tehdä johtopäätöksiä siitä, miten ympäristökasvatukseen liittyvää viestintää voidaan jatkossa viedä eteenpäin ja millaista materiaalia opettajien on tehokkainta ottaa käyttöön.

Tutkimuskysymykset laadittiin työn tilaajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella. Opinnäytetyö pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Mitkä ovat ympäristökasvatuksen viestinnän haasteita peruskoulujen opettajien keskuudessa?
- Millaisessa muodossa ympäristökasvatusmateriaalien tulisi olla, jotta opettajat ottaisivat ne käyttöönsä?
- Puuttuuko ympäristökasvatuksen keskiöstä tehokas viestintäverkosto?

Tilaajan tavoittelema hyöty tutkimuksesta on saada selville ympäristökasvatuksen materiaalien ja viestinnän mahdollisia ongelmakohtia, jotta niihin voidaan puuttua. Tavoitteena on maksimoida tuotettavien materiaalien saavutettavuus ympäristökasvattajille, jolloin sekä materiaalin tuottaja että materiaalin käyttäjä hyötävät eniten. Tutkimuksesta saatava tieto toimii tilaajalle tietoperustana ympäristökasvatukseen liittyvissä asioissa ja hankkeissa.

Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin suomenkielisten peruskoulujen luokan- ja aineenopettajat. Kohderyhmä rajattiin suomenkielisiin peruskouluihin tutkimuksen resurssien vuoksi. Kiinnostusta kartoitettaessa kaksikielisestä kunnasta, vaikuttavaksi tekijäksi todettiin myös eri kielisten materiaalien mahdolliset määrä- ja sisältöerot.

5.2 Perehtyminen tutkimusongelman teoriaan

Tutkimusongelman perusteella tutkimuksen teoreettiseksi viitekehyykseksi rajautui ympäristökasvatus, ympäristökasvatus kouluissa sekä ympäristöviestintä. Opinnäytetyön teon aikana kirjastot olivat suljettuina suurimman osan ajasta koronapandemian vuoksi. Tämän takia suurin osa opinnäytetyön lähteistä on verkkolähteitä. Monista aiheeseen liittyvistä teoksista on nykyisin e-kirjat. Painettujen lähteiden vähäinen määrä saattaa vaikuttaa lievästi teoriaosuuden kattavuuteen. Jossain tapauksissa on käytetty myös toissijaisia lähteitä, sillä ensisijaiset lähteet eivät olleet saatavilla.

Käytetyimmiksi lähdekannoiksi muodostuivat verkkosivujen lisäksi Finnan kautta saatavat e-kirjat. Finna on hakupalvelu, josta löytyy aineistoja muun muassa suomalaisista arkistoista ja kirjastoista. Teoriataustaan perehtyminen piti sisällään myös aiempiin aiheeseen liittyviin tutkimuksiin tutustumisen. Tutkimuksen kokonaisuutta vastaavaa AMK-opinnäytetyötä ei ollut aiemmin tehty.

5.3 Tutkimussuunnitelma

Tutkimussuunnitelma muodostui tilaajan kanssa käytyjen keskustelun jälkeen, kun tutkimuskysymykset oli asetettu. Tutkimus toteutettiin keväällä 2020.

Tutkimuksen alkuperäinen suunnitelma oli toteuttaa kysely viiden Varsinais-Suomen kunnan suomenkielisissä peruskouluissa. Varsinais-Suomesta valittiin viisi erikokoista kuntaa, joiden kiinnostus tutkimukseen kartoitettiin puhelimitse kuntien sivistystoimenjohtajilta. Kiinnostuskartoituksen jälkeen kunnille toimitettiin tutkimuslupahakemukset. Tutkimuslupahakemusten käsittelylle varattiin kolme viikkoa aikaa, mutta käsittelyaikana maailmanlaajuiset koronapandemian vaikutukset alkoivat näkyä kunnissa ja kouluissa. Ensimmäisen viikon aikana myönnettiin yksi tutkimuslupa. Toisen viikon jälkeen suoritettiin puhelinkierros, jolla tavoitettiin muiden kuntien sivistystoimenjohtajat tai rehtorit. Suurin osa kieltäytyi, ja yksittäiset rehtorit lupasivat vielä miettiä asiaa. Yleisen ilmapiirin vuoksi tutkimus päätettiin toteuttaa vaihtoehtoisella tavalla.

Tutkimuslupahakemusten jälkeen suunnitelmaksi muodostui tutkimuksen toteuttaminen avoimena ja sähköisenä kyselynä, ilman paikkasidonnaisuutta. Kysely päätettiin jakaa muutamissa sosiaalisen median Facebook-ryhmissä. Tutkimuksesta ei kerätty henkilötietorekisteriä byrokratian välttämiseksi. Kyselyyn vastattiin nimettömänä, pois lukien omat yhteystietonsa haastattelua varten jättäneiltä. Suunnitelman mukaan kysely olisi avoinna 2–3 viikkoa, vastauksien määrän mukaan. Haastattelujen tekemiselle varattiin 2 viikkoa aikaa.

Kun kaikki aineisto olisi saatavilla, niistä koottaisiin tulokset sanalliseen muotoon Kyselynetin tuottamien kaavioiden lisäksi. Tilaajalle tuotettaisiin johtopäätöksiä ja kehitysehdotuksia saadusta aineistosta.

5.4 Valitut menetelmät

Tieteelliset tutkimusmenetelmät jaetaan usein kvalitatiivisiin eli laadullisiin sekä kvantitatiivisiin eli määrällisiin menetelmiin. Menetelmät valitaan aina tutkimuskohtaisesti, jotta saadaan tutkimuskysymyksille parhaiten sopiva menetelmä käyttöön. Useissa tutkimuksissa päädytään myös käyttämään molempia menetelmiä. (RajatOn, 2015)

Opinnäytetyön tutkimuksen toteutusmenetelmiksi valittiin sähköinen kysely sekä teemahaastattelu. Sähköisen kyselyn arvioitiin tuottavan kvantitatiivista tietoa, jolla voitaisiin yleistää ympäristökasvatuksen nykytilaa. Teemahaastattelujen arvioitiin tuovan tutkimukseen arvokasta kvalitatiivista tietoa, jolla saataisiin syvyyttä tutkimukselle. Käytetyt tutkimusmenetelmät arvioitiin resursseihin sopiviksi.

5.4.1 Kvantitatiivinen tutkimus

Kvantitatiiviset menetelmät mahdollistavat suurten aineistomäärien käsittelyn. Kvantitatiivisissa tutkimuksissa tutkija pysyy aineistosta ulkopuolisena, ja aineistot ovat usein yleistettävissä. Näillä tutkimusmenetelmillä tavoitellaan vastauksia kysymyksiin ”kuinka monta” ja ”miten usein”. (RajatOn, 2015) Kvantitatiiviset menetelmät näkevät tutkimustilanteen tietynä hetkenä (Hakala, 2018).

Kvantitatiiviset menetelmät sopivat yleiskuvan hahmottamiseen, sillä tutkimusmenetelmänä se antaa kuvan mitattavien asioiden välisistä eroista puolueettomasti. Puolueettomuutta lisäävät kyselyn toimittaminen verkossa, jolloin tutkija pysyy objektiivisena suhteessa vastaajiin. Myös tutkimustulosten esittäminen on edelleen objektiivista ja näin ollen puolueetonta datan esittämistä, usein nimenomaan numeraalisessa muodossa. Kyselytutkimus on yksi kvantitatiivisista tutkimusmenetelmistä. Kun tuloksia aletaan tulkita, tutkijan viitekehys vaikuttaa tutkimuksen objektiivisyyteen. (Vilkkä, 2007, ss. 13–14, 16, 28)

Kvantitatiiviseen mittaamiseen voidaan käyttää muun muassa asenneasteikkoa tai mitta-asteikkoa. Asenneasteikkoja ovat Likertin asteikko ja Osgoodin asteikko. Niillä voidaan mitata henkilön kokemukseen perustuva mielipidettä. Likertin asteikolla on asenneväittämiä kielteisestä myönteiseen, ja asteikon keskikohdassa on niin sanottu neutraali vaihtoehto. Siitä lähtien samanmielisyyks kasvaa tai vähenee asteikon eri päihin mentäessä.

Likertin asteikko on usein 5-portainen. Mitta-asteikkoja ovat esimerkiksi järjestys- ja laatueroasteikot. Niillä voidaan eritellä muuttujien ilmaisemia asioita. (Vilkkä, 2007, ss. 45–46)

Otos on tutkimuksen kohderyhmän osa, jonka on tarkoitus antaa kokonaiskuva kohderyhmästä. Otoksen tulisi näin ollen edustaa kaikkia kohderyhmän tutkittavia ominaisuuksia. Tutkimuksen resurssit vaikuttavat otoskoon, mutta resursseista huolimatta otos ei koskaan kuvasta kohderyhmää absoluuttisesti. Kun kohderyhmä on pieni ja tulosten tarkastelu toteutetaan kokonaistasolla, laskennallisesti vastauksia tulisi olla vähintään sadalta eri henkilöltä. (Vilkkä, 2007, ss. 56–57)

Kvantitatiiviseen tutkimukseen kuuluu aineiston keräämisen jälkeen aineiston käsittely, analysointi, tulkinta sekä arviointi. Tutkimuksen reliabilisuus tarkoittaa tutkimuksen toistettavuutta. Jos mittauksia toistetaan tutkijasta riippumatta ja päädytään samaan tulokseen, tutkimus on luotettava ja tarkka. Tutkimuksen validius mitataan tutkimuksen kyvyllä mitata tutkittavaa asiaa. (Vilkkä, 2007, ss. 103, 149–150)

5.4.2 Kysely

Kysely on yksi kvantitatiivisten menetelmien toteutusmuodoista. Kyselylomake soveltuu aineiston keräämiseen, kun halutaan selvittää esimerkiksi henkilön mielipiteitä, asenteita ja käyttäytymistä. Se soveltuu aineiston keräämiseen myös silloin, kun vastaajia on paljon, ja he asuvat hajallaan. (Vilkkä, 2007, s. 28)

Kyselyn toteutuksessa tärkeää on ajoitus, ja sen huomioimiseksi kyselyn suunnitteluvaiheessa tulee ottaa huomioon muun muassa vuodenajat ja sesongit. Ajoituksella voi olla kriittinen vaikutus vastausprosenttiin. (Vilkkä, 2007, s. 28) Kaikissa tutkimuksissa tulee lisäksi ottaa huomioon mahdollisuus ennalta-arvaamattomille muuttujille.

Kyselyssä kysymysten muoto on vakioitu, eli kaikilta vastaajilta kysytään samat kysymykset, samassa järjestyksessä. Muistutuksen lähettäminen kyselyyn vastaamisesta on usein oletuksena jo kyselyn suunnitteluvaiheessa. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa mitattavat muuttujat pitää pilkkoa kysymyksiksi ja niiden vastausvaihtoehdoiksi, jotta kyselyn voi rakentaa. Oleellista on siis tietää tarkalleen, mitä tutkimuksessa tutkitaan. Kyselylomakkeen tulee olla tutkimussuunnitelmaa edustava. (Vilkkä, 2007, s. 28, 36, 63)

Kyselylomakkeen kysymystyypit ovat monivalintakysymys, avoin kysymys ja sekamuotoinen kysymys. Monivalintakysymyksissä kysymysmuoto on vakioitu ja vastausvaihtoehdot on asetettu valmiiksi. Vastausvaihtoehtojen tulee poissulkea toisensa, jotta lomake on vastaajalle yksiselitteinen.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa vastausvaihtoehtojen asettamisella tavoitellaan vertailtavuutta. Avoimilla kysymyksillä tavoitellaan spontaaneja mielipiteitä ja vastausten ryhmittely on työlästä. Sekamuotoisissa kysymyksissä on annettu osa vastausvaihtoehtoista, jolloin vastaajalle tarjotaan lopuksi yksi avoin kohta oman vastausvaihtoehdon lisäämiseksi. Sekamuotoisia kysymyksiä on mielekästä käyttää, kun kaikkia vastausvaihtoehtoja ei tunneta. (Vilka, 2007, ss. 67–70) Mikäli vastausvaihtoehtoja käytetään, tulee ne pitää sanamuodoiltaan neutraaleina ennako-oletusten ja mielikuvien välttämiseksi.

Ennen kyselylomakkeen toimittamista vastaajalle, tulee huomioida vastaajan kiinnostus ja mahdollisuudet vastaamiseen, kysymysten muotoilu ja selkeys, saatekirje sekä tieto lomakkeen palauttamisesta. Saatekirjeessä tulee esittää riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen etenemisestä, jotta vastaaja pystyy päättämään osallistumisestaan. Ennen kaikkea vastausohjeiden tulee olla selkeät ja yksiselitteiset. (Vilka, 2007, ss. 63–67)

Opinnäytetyön tutkimuksessa kvantitatiivinen osuus toteutettiin sähköisenä kyselynä. Kyselyn tarkoituksena oli tuottaa tutkimukselle yleistettävää reliabiliteettia. Tarkoituksena oli pitää kysely yksinkertaisena, jotta vastaaminen on vastaajalle nopeaa sekä mielekästä saavuttaen näin suuren vastausprosentin.

Koska tutkimusongelmana oli selvittää ympäristökasvatusmateriaalien tämänhetkinen tilanne, tutkimuksen päämenetelmäksi valittiin kysely. Tutkimussuunnitelmaa tehtäessä arvioitiin, että kyselyn vastausten perusteella pystyttäisiin muodostamaan yleiskäsitys opettajien ympäristökasvatusmateriaalien käytöstä. Kysely tutkimusmenetelmänä mahdollistaisi myös suurten vastausmäärien käsittelyn. Alkuperäisen, kuntakohtaisen suunnitelman mukaan vastaajamääräksi arvioitiin vähintään 200 vastaajaa. Kun kysely päätettiin toteuttaa avoimena, vastausprosenttia ei pystytty arvioimaan, sillä tietoa kyselyn saateen nähneistä ei osattu arvioida sosiaalisen median kanavien kautta. Vastausprosentti tarkoittaa kyselytutkimukseen vastanneiden prosenttiosuutta kaikista kyselytutkimuksen saaneista (SurveyMonkey, n.d.).

Kyselylomake (Liite 1) sisälsi asenneväittämiä Likertin asteikon muodossa. Kyselyä muodostettaessa arvioitiin, että asenneasteikko olisi vastaajille mielekäs täyttää ja tarjoaisi tutkimukselle enemmän tietoa verrattuna kyllä/ei-vastauksiin. Kyselylomake sisälsi Likertin asteikossa väittämiä muun muassa ympäristökasvatusmateriaalien saatavuudesta ja uusien ympäristökasvatusmateriaalien säännöllisestä etsimisestä, jotka tunnistettiin tutkimusongelmiksi tutkimussuunnitelmaa tehtäessä.

Tutkimuksen avoin kysely jaettiin sosiaalisen median kanavissa tutkimuksen tekijän profiiliin kautta. Avoimen kyselyn positiivisia tekijöitä olivat

muun muassa suuren ihmismäärän tavoittaminen ja tutkimuslupahakemuksien tarpeettomuus. Tutkimuslupia ei tarvittu, sillä kyseessä oli vapaaehtoinen kysely, johon vastaajat vastaavat yksityishenkilöinä, eli he eivät edusta mitään organisaatiota. Tutkimuksesta ei kerätty henkilötietorekisteriä.

Koska kyselyn jakelualueena oli koko Suomi, lisättiin kysymys työpaikan sijainnista maakunnan tarkkuudella. Tämä mahdollisti rajauksen, jolloin Valonian toimintaan liittyvät kysymykset näkyivät vain Varsinais-Suomessa työskenteleville.

5.4.3 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu etenkin ihmistieteisiin, jossa tutkitaan merkityksiä (Vilkkä, 2015). Kvalitatiivisissa menetelmissä aineistojen määrä on lukumäärältään pienempi kuin kvantitatiivisissa menetelmissä ja se korvataan aineistojen laadulla. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien on tarkoitus saada selville vastaajan oma kokemus ja kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät etsivät vastausta kysymyksiin ”miksi” ja ”miten”. (Vilkkä, 2015; ks. myös RajatOn, 2015)

Kvalitatiivisissa tutkimusmenetelmissä korostuu kolme eri näkökulmaa suhteessa tutkimuskohteeseen. Ne ovat konteksti, ilmiön intentio eli tarkoitus sekä prosessi. Kontekstilla selvitetään, millaisiin yleisiin, esimerkiksi ammatillisiin, yhteyksiin tutkittava asia liittyy. Intentiolla selvitetään, millaisia motiiveja tutkittavalla on suhteessa tutkittavaan asiaan. Prosessilla selvitetään tutkimusaikataulun ja -tuotantoedellytysten suhdetta asian ymmärtämiseksi. (Vilkkä, 2015) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa oletuksena on tutkimuskohteen jatkuva mahdollisuus muutokseen (Hakala, 2018).

Kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käytettäessä tutkimusaineiston koolla ei ole yhtä suurta merkitystä verrattuna kvantitatiivisiin menetelmiin, koska kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä ei tavoittele tutkimustuloksen yleistettävyyttä samaan tapaan kuin kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on toimia välikätenä asian tai ilmiön ymmärtämiseksi. (Vilkkä, 2015)

5.4.4 Haastattelu

Haastatteluilla kerätään laadullista aineistoa ja ne voivat olla strukturoituja, puolistrukturoituja tai strukturoimattomia. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu, sillä siinä haastattelun aihepiirit ovat etukäteen valittu. Teemahaastattelun aiheiden käsittelyjärjestys ja -laajuus voivat vaihdella haastattelun edetessä. (Eskola, Lähti & Vastamäki, 2018; Vilkkä, 2015)

Opinnäytetyön tutkimuksen teemahaastattelujen arvioitiin tuovan tutkimukseen arvokasta syventävää tietoa. Teemahaastattelun tarkoituksena oli avata ympäristökasvatuksen tämänhetkistä tilannetta laajemmin ja saada selville mahdollisia ongelmakohtia kyselyä yksityiskohtaisemmin.

Tutkimussuunnitelman yhteydessä havaittiin tarve yleiskuvan lisäksi miksi-kysymyksille. Miksi-kysymyksiin saadaan parhaiten vastaus kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien kautta, jonka vuoksi päätettiin toteuttaa kyselyn lisäksi myös teemahaastatteluja. Teemahaastattelut mahdollistaisivat helposti tutkimuskysymyksiä tukevien kysymysten esittämisen muun muassa ympäristökasvatuksen haasteista ja viestintäverkostosta. Teemahaastattelut myös mahdollistaisivat haastateltaville tilaisuuden omien mielipiteiden esittämiseksi ilman valmiita vastausehtoja. Mahdollisuus myös jatkokysymysten esittämiseksi olisi teemahaastattelussa luontevaa. Muutaman, esimerkiksi viiden teemahaastattelun toteuttaminen arvioitiin resursseihin sopivaksi.

Tutkimuksessa päädyttiin toteuttamaan yksi teemahaastattelu. Kyselyyn oli mahdollista jättää omat yhteystietonsa haastattelua varten. Yhteensä 5 henkilöä jätti yhteystietonsa, jokaiseen otettiin yhteyttä sähköpostitse. Vain yksi henkilö tavoitettiin. Kaksi henkilöä oli jättänyt myös puhelinnumeron, joista toista henkilöä ei tavoitettu ja toinen oli haastateltava henkilö. Koska haastatteluja suoritettiin tutkimuksessa vain yksi, vastauksia ei voida yleistää.

5.5 Tekninen toteutus

Tutkimus toteutettiin maaliskuu-toukokuussa 2020. Maaliskuussa tehtiin tutkimussuunnitelma ja kyselyn luonnos. Kysely toteutettiin Kyselynetti-palvelulla ja se tuotettiin yhdessä tilaajan kanssa. Kyselyn tuloksia hyödynnetään tulevaisuudessa myös Valonian työntekijän YAMK:n opinnäytetyössä. Kyselyn yksityisyyden varmistamiseksi se testattiin ulkopuolisella henkilöllä ennen julkaisua.

Huhtikuussa kysely julkaistiin ja siihen saatiin 71 vastausta ympäri Suomen. Kysely oli avoinna 21.4. –15.5.2020. Kysely jaettiin Facebookissa, *Suomen opettajien ja kasvattajien foorumi #SOKF* -ryhmässä viikolla 17. Ryhmä on julkinen ja siinä oli kyselyn jakeluhetkellä yli 15 000 jäsentä. Seuraavalla viikolla kysely jaettiin Facebookin *Alakoulun aarreaitta* -ryhmässä, joka on suljettu ja siinä oli kyselyn jakeluhetkellä yli 38 000 jäsentä. Facebook-ryhmien ylläpitäjiin oltiin yhteydessä ennen tutkimuksen jakamista. Samalla viikolla oltiin yhteydessä LYKE-verkoston toiminnanjohtajaan kyselyn mahdollisesta jakamisesta sähköpostilistalla. Kysely jaettiin LYKE:n sähköpostilistan kautta viikolla 19.

Kun tutkimus oli jaettu vain Facebookissa, vastauksia oli tullut yhteensä 13 kappaletta. Jakelukanava, josta saatiin oletettavasti eniten vastauksia, oli LYKE-verkoston sähköpostilista. LYKE:n eli Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry:n sähköpostilistalla olevat todennäköisesti ovat entuudestaan kiinnostuneita ympäristökasvatuksen teemasta, joten tutkimuksen vastaukset eivät kuvasta kaikkien opettajien käsitystä aiheesta. Koska kaikki kyselyn vastaajat kokivat ympäristökasvatuksen tärkeäksi, tätä voidaan kuitenkin pitää yleistettävänä myös muihin kuin ympäristökasvatuksen teemassa aktiivisesti toimiviin henkilöihin.

Toukokuun lopulla kyselyn tulokset purettiin ja suoritettiin yksi teema-haastattelu. Haastattelu toteutettiin Teams-etäyhteydellä.

Aikataulullisesti koronapandemian vaikutukset olivat tutkimukselle melko pienet, loppujen lopuksi muutamia viikkoja. Tutkimusosuus saatiin valmiiksi aikataulussa kevään aikana, mutta opinnäytetyön viimeistely pidentyi tutkimusosuuden laajenemisen vuoksi.

5.6 Tulosten purku

Tulosten purkaminen aloitettiin, kun kyselyn vastausaika päättyi ja kysely suljettiin Kyselynetissä. Kyselynetti tarjoaa valmiit PDF-kaaviot kyselyn vastauksista, jotka tekevät analysoinnin nopeaksi. Kyselynetistä voi myös ladata vastaukset muutamassa eri tiedostomuodossa, esimerkiksi suoraan Exceliin.

Kysely (Liite 1) sisälsi Likertin asteikko -kysymyksiä, joista Kyselynetin kaaviot eivät olleet visuaalisesti mielekkäitä. Likertin asteikko -kysymysten tulokset muokattiin visuaalisesti helpompaan kaaviomuotoon Excel-ohjelmalla. Myös muut kysymykset tuotettiin yhteneviksi Excel-kaavioiksi ja niitä käytettiin tutkimuksen esittelyssä tilaajalle. Avoimeen kysymykseen ”Mitä virallisten oppimateriaalien ulkopuolisia ympäristökasvatusmateriaaleja olet käyttänyt viimeisen kahden vuoden aikana?” saadut vastaukset muokattiin yhteneviksi ja niistä koostettiin sanapilvi vastauksien visualisoinniksi.

Haastattelu suoritettiin kyselyn päättymisajan jälkeen ja haastattelusta saadut vastaukset purettiin saman tien sen pitämisen jälkeen. Etäyhteydellä toteutettu haastattelu nauhoitettiin, mikä helpotti haastattelun purkua.

Tutkimustulokset analysoitiin kirjallisesti ja Excel-kaavioin. Lisäksi tutkimustuloksista tehtiin esittelymateriaali Canva-ohjelmalla. Tulokset esiteltiin tilaajalle Teams-etäyhteydellä.

6 TULOKSET

Tutkimuksen tarkoituksena on ensisijaisesti tuottaa tilaajalle tietoa ympäristökasvatusmateriaalien ja -viestinnän nykytilasta suomenkielisten peruskoulujen keskuudessa. Pääsääntöisesti vastaajista luokanopettajat opettivat alakoulun luokka-asteita ja aineenopettajat yläkoulun luokka-asteita, jonka vuoksi joitain vastauksia on vertailtu luokanopettajien ja aineenopettajien välillä. Kokonaisuudessaan kyselyn vastaukset ovat melko yhdenmukaiset luokan- ja aineenopettajien välillä, joten kaikkien kohtien vertailua ei koettu tarpeelliseksi.

6.1 Kysely

Kysely sisälsi yhteensä 20 kysymystä, jotka ovat jaettavissa neljään aihealueeseen: perustiedot, ympäristökasvatuksen materiaalit, ympäristökasvatuksen viestintä sekä Valoniaa ja MAPPA-materiaalipankkia koskevat väittämät. Osa kysymyksistä sisälsi jatkokysymyksiä, jotka näkyivät ehtolausekkeilla.

Perustiedot kartoitettiin kysymyksissä 1–5 ja ne olivat kyselyn ainoat pakolliset vastauskentät. Perustiedot kattoivat esimerkiksi kysymykset vastaajan sijainnista ja opetettavista luokka-asteista sekä missä opettajantoinnissa vastaaja työskenteli.

Ympäristökasvatusmateriaaleja koskevat kysymykset olivat 6–10. Niissä kysyttiin muun muassa ympäristökasvatusmateriaalien käytöstä, materiaalien toivotusta muodosta ja teemoista. Kysymykset 11–15 käsittelivät ympäristökasvatuksen viestintää. Kysymyksillä kartoitettiin vastaajan mielipidettä ympäristökasvatuksen viestinnästä sekä käytettyjä viestintäkanavia. Kysymykset 17–20 koskivat Valoniaa ja MAPPA-materiaalipankkia, ja lopuksi oli mahdollisuus jättää yhteystiedot tutkimuksen haastatteluosuutta varten. Kyselyn vastasi 71 henkilöä, joista 57 päätti kyselyn.

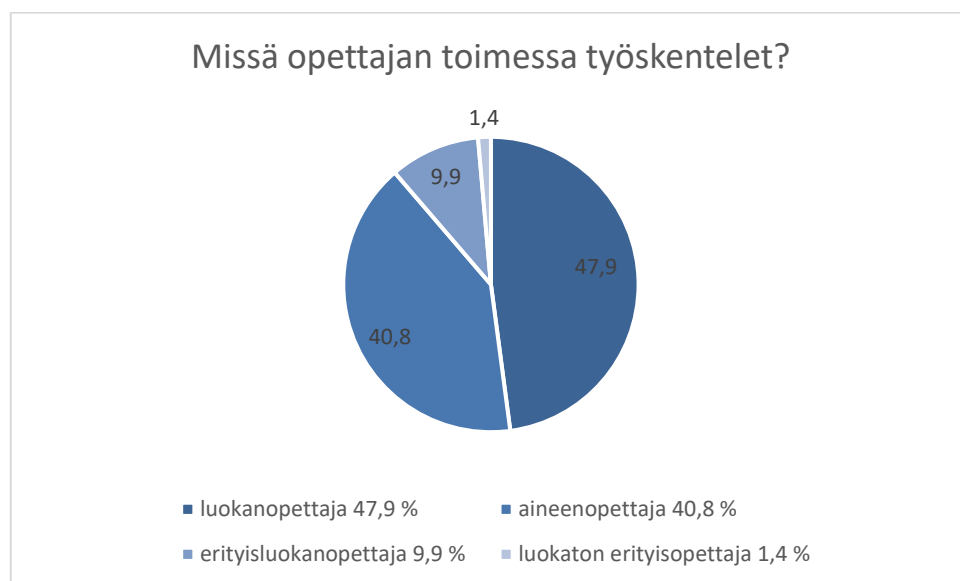
6.1.1 Perustiedot

Kyselyyn vastasi yhteensä 71 henkilöä ympäri Suomen. Suurin osa vastaajista, noin 75 prosenttia, työskenteli Kymenlaaksossa. Vastaajista kuusi, eli noin 9 prosenttia, työskenteli Varsinais-Suomessa.

Lähes kolmasosa vastaajista työskenteli 201–300:n oppilasmäärän kouluissa. Kyselyyn vastattiin laajalti eri kokoisista kouluista, aina alle sadan oppilaan kouluista yli 500 oppilaan kouluihin. Vastaajista suurin osa työskenteli luonnonläheisessä ympäristössä sijaitsevassa koulussa. Tiheään rakennetussa ympäristössä työskenteleviä oli kokonaisuudessaan 12

vastaajaa, joista 3 vastaajaa työskenteli Uudellamaalla ja 9 vastaajaa työskenteli Kymenlaaksossa.

Vastaajista lähes puolet työskenteli luokanopettajana ja noin 40 prosenttia työskenteli aineenopettajana (Kuva 3). Noin 45 prosenttia vastaajista opetti yläkoulussa. Alakoulussa opettavien luokka-asteet jakoutuivat tasaisesti. Aineenopettajia vastaajista oli yhteensä 29 henkilöä, joista 28 työskenteli vain yläkoulussa. Suurin osa aineenopettajista opetti useampaa kuin yhtä ainetta. Aineenopettajista kyselyyn vastasi eniten biologian ja maantiedon, kemian ja fysiikan sekä kotitalouden opettajia.

Kuva 3. Vastaajien jakautuminen eri opettajatoimiin. (Kuva: Kiili 2020.)

6.1.2 Ympäristökasvatusmateriaalit

Yli 90 prosenttia vastaajista kokee ympäristökasvatuksen tärkeäksi osaksi työtään. Selkeä enemmistö kokee, että virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia oppimateriaaleja on riittävästi saatavilla.

Suurin osa vastaajista (85 %) on käyttänyt virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia oppimateriaaleja viimeisen kahden vuoden aikana. 7 vastaajaa ei ole käyttäneet virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia materiaaleja viimeisen kahden vuoden aikana. Yli 60 prosenttia vastaajista etsii säännöllisesti uusia ympäristökasvatusmateriaaleja käyttöön.

Vastattuaan etsivänsä säännöllisesti uusia ympäristökasvatusmateriaaleja käyttöönsä, pystyi avoimeen kenttään kirjaamaan käyttämiään materiaaleja. Kysymykseen vastasi 45 henkilöä. Useamman kerran esille nousseita materiaaleja tai julkaisijatahoja olivat muun muassa Yle Areena, WWF sekä

kanavista saatiin tietoa kohtalaisen hyvin. Sosiaalisen median kautta tietoa uusista materiaaleista sai noin 52 prosenttia vastaajista, uutiskirjeiden kautta noin 50 prosenttia, alan ammattilehdistä tai verkkosivuilta noin 48 prosenttia. Vastaajista noin 5 prosenttia ei saa tietoa uusista materiaaleista.

Kun oli mahdollista listata seuraamia uutiskirjeitä, verkkosivuja ja sosiaalista mediaa, toistuivat jo aiemmin mainitut kanavat. Sosiaalisen median alle oli listattu yhteensä 13 vastausta, joista 9 oli Alakoulun aarreaitta -ryhmä Facebookissa. Alakoulun aarreaitta -ryhmä oli yksi kyselyn jakelukanavista.

Yleisesti ympäristökasvatuksen teemassa toimiva viestintäverkosto jakoi mielipiteet tasaisesti. Ympäristökasvatuksen teemassa oikeanlainen viestintäverkosto puuttuu noin kolmasosan mielestä. Kuitenkin myös lähes kolmasosan mielestä ympäristökasvatuksesta ei puutu oikeanlaista viestintäverkostoa. Reilu kolmannes ei osannut sanoa mielipidettään.

Vastaajista 40 prosenttia koki, että viestintä ei tavoita heitä. Lähes puolet taas eivät koe viestinnän tavoitavuutta ongelmana. Viestinnän tehokkuus on kuitenkin sopivien viestintäkanavien löytymistä haastavampaa.

6.1.4 Valonia ja MAPPA

Väittämät Valoniasta näkyivät vain niille, jotka työskentelevät Varsinais-Suomessa. Heitä oli yhteensä 6 vastaajaa. Väitteisiin oli kuitenkin vastannut vain 4 vastaajaa. Vastaukset jakaantuivat tasaisesti, mutta näin pienestä otannasta tehdyt johtopäätökset eivät ole luotettavia.

MAPPA-materiaalipankki oli organisaationa tuttu kolmasosalle vastaajista. Kuitenkin yli 60 prosentille vastaajista MAPPA ei ollut tuttu. Noin neljännes vastaajista on hyödyntänyt MAPPA-materiaalipankista löytyviä materiaaleja viime vuosina ja reilu viidennes kokee MAPPA-materiaalipankin käytön helpoksi ja sujuvaksi.

Muut huomiot MAPPA-materiaalipankista-kenttään kirjoitti 10 vastaajaa, joista puolet kuuluivat siitä ensimmäistä kertaa. Lähes kaikki huomiot liittyivät siihen, että aikoo jatkossa hyödyntää MAPPA-materiaalipankkia.

Viimeinen kysymys kyselyssä oli avoin kenttä omien yhteystietojen jättämiselle. Vastaajista viisi henkilöä jätti omat yhteystietonsa, joista kaikki työskentelivät Kymenlaaksossa.

6.2 Teemahaastattelu

Tutkimuksen ainoa haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna etäyhteydellä. Haastattelua varten oli tehty tukikysymykset, mutta se eteni keskustelemaan sävyyn. Haastateltava ei ollut käyttänyt virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia materiaaleja viimeisen kahden vuoden aikana, eikä hän seuraa ympäristökasvatuksen viestintää, mikä myös vaikutti haastattelun sisältöön.

Haastateltava toimii yläkoulun aineenopettajana ja opettaa matematiikkaa, tietotekniikkaa, fysiikkaa ja kemiaa. Haastateltavan koulu sijaitsee luonnonläheisessä ja maaseutumaisessa ympäristössä, mutta tähän mennessä hän ei ole pitänyt ulko-opetusta.

Haastateltava kokee ympäristökasvatuksen tärkeäksi. Hänen mukaansa ympäristökasvatus on kuitenkin hänen opettamien aineiden sivussa, jonka vuoksi opetuksen pääpaino ei ole ympäristökasvatuksessa. Etenkin tietotekniikassa ja matematiikassa hän ei juuri ympäristökasvatusta toteuta. Opettamisensa luonnontieteissä hän sen sijaan toteuttaa ympäristökasvatusta.

Haastateltava ei ole käyttänyt virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia materiaaleja ympäristökasvatuksessa, sillä hän ei ole kokenut niitä tarpeelliseksi. Hänen mielestään ympäristökasvatusta ei kuitenkaan ole huomioitu riittävästi virallisissa materiaaleissa, jonka vuoksi hän tekee omia lisäyksiä. Esimerkiksi luonnontieteissä hän kertoo ympäristövaikutuksista oppilaille. Usein aiheet hän käsittelee kuluttajan näkökulmasta, mutta tiettyistä aiheista hän kertoo myös laajemmin. Hän on myös keskustellut oppilaidensa kanssa ilmastonmuutoksesta ja oppilaat ovat kysyneet, kuinka kauan maapallo on vielä olemassa. Haastateltava näkee teknologian tulevaisuuden tekijänä sen mahdollistaessa ympäristöystävällisempiä toimintoja, esimerkiksi hävikkiruokaa myyvästä puhelinsovelluksesta.

Hetken pohdinnan jälkeen haastateltava vastasi monipuolisten materiaalien olevan parhaita, esimerkiksi tietotekniikan tunnin loppuun voisi soveltaa jokin yksittäinen kyselytehtävä, kun taas luonnontieteissä isompikin projekti voisi toimia. Pelit hän kokee enemmän alakoulun oppilaille soveltuviksi. Podcastit tai videot tulee kuunnella yhdessä, jos haluaa kaikkien oppilaiden oikeasti kuuntelevan ne. Vastaus tukee kyselyn tuloksia materiaalien monipuolisuudesta.

Haastateltava ei ole huomionnut asiaa sen tarkemmin, mutta uskoo, että työaika ympäristömateriaalien etsimiseen riittäisi. Haastateltava ei ole sosiaalisessa mediassa eikä kuulu muistinsa mukaan ympäristökasvatusverkkoon. Kyselystä hän sai kuulla rehtorin sähköpostin kautta. Viestintäkanavana hänellä toimii sähköposti, johon saa rehtorilta sekä satunnaisesti

muilta toimijoilta ympäristökasvatukseen liittyvää sähköpostia esimerkiksi sähkönkulutuksesta. Hän ei myöskään tiedä tarkemmin alueen ympäristökasvatusverkostoista.

Haastateltavan mukaan opetussuunnitelman tavoitteet ovat tärkeitä, mutta hän kokee, että kaikkia niistä ei ole realistista toteuttaa. Niitä tulisi myös soveltaa tilannekohtaisesti nykyistä enemmän.

Haastateltava siis kokee ympäristökasvatuksen tärkeänä ja toteuttaa sitä. Kuitenkin se, että hän ei ole käyttänyt virallisten materiaalien ulkopuolisia oppimateriaaleja tai seuraa ympäristökasvatuksen viestintäkanavia, tekee hänen vastauksistaan vähemmistöä edustavan. 85 % vastaajista oli käyttänyt virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia oppimateriaaleja, haastateltava kuitenkin ei.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tuloksista ei ole havainnoitavissa riittävän selkeää tulosta ympäristökasvatusmateriaaleista, jotta voitaisiin sanoa, että ympäristökasvatusmateriaalien tuottaminen ei ole kannattavaa. Ennako-oletuksena kuitenkin oli, että ympäristökasvatusmateriaaleja on riittävästi saatavilla, ja tutkimus tuki ajatusta.

Suurin osa vastaajista kokee ympäristökasvatuksen tärkeänä ja enemmistö on käyttänyt virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia oppimateriaaleja viimeisen kahden vuoden aikana. Ympäristökasvatuksen viestintä myös koetaan osittain toimivaksi.

7.1 Materiaalit

Yli 70 prosenttia vastaajista on sitä mieltä, että opetusmateriaalien ulkopuolisia oppimateriaaleja on riittävästi saatavilla. Yksikään vastaaja ei myöskään ollut täysin eri mieltä materiaalien riittämättömyydestä. Materiaalit eivät siis ole määrällisesti se osa-alue, johon ympäristökasvatuksessa kannattaa panostaa.

Tutkimuksen mukaan ympäristökasvatusmateriaaleja toivotaan monipuolisesti niin teemojen kuin muodon kannalta. Luokanopettajille hyödyllisimmäksi koetut materiaalit ovat ulkona oppimisen materiaalit, laajat materiaalipaketit ja videot tai pelit oppilaille, ja halutuimmat teemat materiaaleille ovat luonnon monimuotoisuus, ilmasto ja kiertotalous. Aineenopettajille hyödyllisimmäksi koetut materiaalit ovat videot tai podcastit oppilaille, digitaaliset pelit tai tehtävät ja laajat materiaalipaketit, ja

halutuimmat teemat materiaaleille ovat kiertotalous, ilmasto ja demokraatiakasvatus. Materiaalia suunniteltaessa tulee siis huomioida aihe kohde-ryhmän perusteella.

Opetussuunnitelma vaikuttaa eri luokka-asteiden opetussisältöön. Käytyt materiaalit ja halutut aiheteemat ympäristökasvatukselle vastaavat eniten kestävän kehityksen ekologista ulottuvuutta ja se painottuu etenkin luokanopettajien vastauksissa. Alakoulun opetussuunnitelma myös painottuu yläkoulua enemmän luontoon.

7.2 Viestintä

Ympäristökasvatuksen viestintä koettiin enemmän ongelmallisena kuin ympäristökasvatusmateriaalit. Siinä missä suurin osa vastaajista kokee, että materiaalia on riittävästi saatavilla, vain kolmasosa vastaajista pitää siihen liittyvää viestintää toimivana ja tehokkaana. Yli 40 prosenttia vastaajista kokee, että viestintä ei tavoita heitä. Ympäristökasvatuksen viestintä siis on ympäristökasvatusmateriaaleja suurempi ongelma.

Enemmistö kyselyn vastaajista työskenteli Kymenlaaksossa. Heidän seuraamisissaan viestintäkanavissa toistuivat paikalliset toimijat. Kymenlaakson aktiivinen verkosto näkyy myös vastauksien määrässä ja useiden paikallisten toimijoiden seuraamisessa.

Kollegojen jälkeen suosituimmat viestintäkanavat olivat sosiaalinen media ja uutiskirjeet. Aktiivisuus sosiaalisessa mediassa kohdennettuna nimenomaan opettajille voisi olla tehokas keino viestinnän parantamiseksi.

Luokanopettajien seuratuimmat viestintäkanavat liittyvät luontoteemoihin. Suosittuja viestintäkanavia ovat eri ympäristöliitot ja metsäyhdistykset. Aineenopettajien seuratuimmat viestintäkanavat eivät profiloitu yhtä selkeästi, vaan siellä on kanavia useammasta eri temasta.

7.3 Kehitysehdotukset

Opinnäytetyön tutkimuksen vastausten perusteella viestintä on materiaalien muotoa ja saatavuutta suurempi ongelma. Tämän vuoksi ympäristökasvatuksen viestintä on siis nimenomaan aihealue, jonka panostamiseen tilaajan kannattaa keskittyä uusien materiaalien tuottamisen sijasta.

Tilaajan tarkoituksena on ollut Varsinais-Suomen ympäristökasvatusverkoston uudistaminen nykyistä aktiivisemmaksi. Se luultavasti auttaisi myös ympäristökasvatusmateriaalien viestinnässä ja voisi mahdollistaa esimerkiksi oman alaostaston opettajille. Kymenlaakson ilmeisen aktiivinen ympäristökasvatusverkosto näkyy sieltä saatujen vastausten määrässä.

Aktiivisen verkoston synergia todennäköisesti lisää viestintää myös kaikkein suosituimmassa kanavassa, eli puskaradiossa.

Mikäli tilaajalla ei ole resursseja vain opettajille spesifioituun viestintään, olisi ehkä mahdollista tehostaa Valonian uutiskirjeen jakelua. Uutiskirjeelle voisi toteuttaa markkinointikampanjan, jossa lähestyttäisiin esimerkiksi toimialueen kuntien sivistystoimia. Haastattelun perusteella myös rehtorit voisivat olla tehokas jakelukanava tähän.

Viestinnässä tulisi mainita selkeästi, mitkä osat soveltuvat opettajille tai yleisesti ympäristökasvattajille esimerkiksi uutiskirjeiden sisällöissä. Sosiaalisen median ympäristökasvatussisältöjä voisi kohdistaa opettajille esimerkiksi hashtageilla.

Tilaajan ympäristökasvatusmateriaalit on kevään 2020 aikana lisätty MAPPA-materiaalipankkiin. Materiaalien löytyminen MAPPA-materiaalipankista tehostaa varmasti niiden käyttöä sillä useat kyselyyn vastanneista mainitsevat MAPPA-materiaalipankin seuraamukseen viestintäkanavaksi. Tilaajan olisi hyvä keskittyä myös tulevaisuuden hankkeissa ympäristökasvatuksen viestintään jo suunnittelu- ja budjetointivaiheessa uusien materiaalien tuottamisen sijaan.

7.4 Tutkimuksen reliabiliteetti ja validius

Tutkimuksen reliabiliteettia eli toistettavuutta ja luotettavuutta tulee arvioida sekä tutkimuksen aikana että sen jälkeen. Tutkimuksen reliabiliteettia arviointia tehtäessä tulee huomioida muun muassa miten kattavasti vastaajaotos kuvastaa kohderyhmää, mikä on tutkimuksen vastausprosentti sekä millaisia virheitä tutkimukseen sisältyy. (Vilkkä, 2007, s. 149–150)

Opinnäytetyön tutkimuksen kyselyosuus käsittelee suomenkielisten peruskoulujen opettajien tämänhetkistä suhdetta ympäristökasvatusmateriaaleihin sekä -viestintään. Vaikka tutkimus on sähköinen ja avoin ympäri Suomen, on mahdollista, että kyselyn otos ei kuvasta kohderyhmää kattavasti maan laajuisesti. On mahdollista, että tulokset eivät edusta asioiden todellista laitaa, sillä kyselyn otos on pieni suhteessa kohderyhmään.

Kysely on pyritty tekemään mahdollisimman selkeäksi, mutta mahdollisuus vääryymmärtämiselle on tiedostettava. On mahdollista, että vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset eri tavalla, kuin kyselyn tekijät ovat ne tarkoittaneet.

Tutkimus on teknisesti mahdollista toteuttaa uudelleen samalla tavalla, joka lisää sen reliabiliteettia. Täysin yhdenmukaista tilannetta tutkimukselle ei kuitenkaan ole koskaan saavutettavissa, johtuen kevään 2020 pandemiasta sekä sosiaalisen median tavoittavuudesta. Vaikka tutkimus

jaettaisiin uudelleen tismalleen samoissa kanavissa, sen saattaisivat nähdä eri ihmiset.

Jälkikäteen katsottuna tutkimuskysymyksiin saataisiin mahdollisesta kattavammat vastaukset, mikäli tutkimusmenetelmät painotettaisiin päinvastoin. Tällöin suurin paino olisi teemahaastatteluissa, joita tutkimuksen kyselyosuus tukisi. Tutkimus vastasi ennalta asetettuihin tutkimuskysymyksiin suurilta osin ja ne tukivat tilaajan ennakko-oletuksia. Kaiken kaikkiaan sähköinen kysely ja teemahaastattelu tuntuvat tutkimuksen jälkeenkin sopivilta tutkimusmenetelmiltä näihin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimus jaettiin sosiaalisen median kanavissa tutkimuksen tekijän profiilin kautta. Mikäli tutkimus olisi jaettu Valonian omien kanavien kautta, vastaajien määrä olisi voinut olla suurempi. Valonian viestintää seuraavat potentiaaliset vastaajat saattaisivat edustaa keskimääräistä enemmän ympäristökasvatuksesta kiinnostuneita henkilöitä. Valonialla on kuitenkin takanaan myös auktoriteettia ja näkyvyyttä tutkimuksen tekijää enemmän, jolloin tutkimus olisi sitä kautta saattanut olla nykyistä kattavampi.

8 OPINNÄYTETYÖ PROSESSINA

Opinnäytetyön tutkimusosuus toteutettiin toimeksiantona Valonialle. Tilaaja halusi yleiskuvan ympäristökasvatuksen tilasta opettajien keskuudessa. Tarve työlle nousi yhteistyökumppaneiden kanssa käydyistä keskusteluista, joissa toistui pohdintaa siitä, onko tarve uusille ympäristökasvatusmateriaaleille kuinka suuri, vai olisiko kannattavampaa keskittää työpanos jo olemassa olevista materiaaleista viestimiseen.

Valonia toimii osana Varsinais-Suomen liittoa, jonka vuoksi päätös projektiharjoittelijan palkkaamisesta määräaikaiseen työsuhteeseen haettiin Varsinais-Suomen liitolta. Tutkimusosuus toteutettiin kahden kuukauden määräaikaisessa työsuhteessa, 50 % työajalla. Näin jo ennen tutkimussuunnitelman aloittamista siis varmistettiin, että työ nähtiin kannattavana ja hyödyllisenä.

Suunnitelmaa tehdessä ja koko tutkimusosuuden ajan kommunikointi tilaajan ja työn tekijän välillä oli aktiivista, jotta työ tulisi vastaamaan molempien osapuolien odotuksia. Tutkimusosuus tulisi sisältämään tilaajalle tutkimuksen tekemisen, tutkimustuloksista tehdyn raportin ja sen kehitysehdotukset sekä tulosten esittämistilaisuuden. Lisäksi opinnäytetyö valmistuttuaan olisi tilaajan käytettävissä.

Opinnäytetyön tekijä toteutti tutkimusosuuden maaliskuussa 2020. Tekijä edisti työtä koko tutkimusajan, joskin teoriaosuuden kirjoitus

painottui ennen tutkimusosuuden toteutusta ja muu kirjoitustyö kesä-heinäkuulle. Alkuperäinen suunnitelma koko opinnäytetyön, sisältäen tutkimusosuuden, tekemiselle oli kevät 2020. Kuitenkin jo maaliskuussa opinnäytetyön aikataulua pidennettiin kesän yli. Työsopimuksen sekä molempien osapuolten tahdosta tutkimusosuus toteutettiin kokonaisuudessaan loppuun sovitusti toukokuun aikana.

Tutkimusosuuden huolellinen suunnittelu tarjosi opinnäytetyölle selkeän teoreettisen viitekehyksen, joskin tutkimuksen edetessä mahdollisuus painotuksien muuttumiselle pidettiin avoinna. Tutkimusosuuden toteuttaminen täydensi opinnäytetyön teoreettisuutta ja mahdollisti käytännönläheisemmän lopputuloksen.

Opinnäytetyön valmistumisen kannalta välttämätöntä tukea tarjosi tilaajan vastuuhenkilöt sekä työn ohjaaja Ulla-Maija Knuutti. Tutkimusosuuden suunnitelmavaiheessa yhteydenpito tilaajaan tapahtui vielä fyysisesti toimistolla, ja tutkimuksen toteutusvaiheesta eteenpäin yhteydenpito toimi parhaiten sähköpostin ja Teams-palaverien kautta. Yhteydenpito Knuuttiin hoidettiin luontevasti ja helposti sähköpostitse.

Viitekehys oli alusta alkaen ympäristökasvatuksessa ja ympäristöviestinnässä Suomen kontekstissa. Työn edetessä Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 ja koulutuksen poliittinen asema nousivat teoreettisen osuuden kulmakiviksi.

Tutkimussuunnitelman edetessä tilaajan kanssa päädyttiin yhteisymmärryksessä käytettäviin tutkimusmenetelmiin, tutkimuksen jakeluun ja toteutukseen. Tilaajalta saatiin tutkimuksen eri vaiheissa konkreettisia parannusehdotuksia, jotka tarkensivat tutkimusta. Työn ohjaajalta saatiin arvokkaita rakenteellisia parannusehdotuksia, joiden huomioimisen jälkeen työ palautettiin.

9 POHDINTA

Tutkimuksellisen opinnäytetyön tekeminen sisältää aina osuutensa tutkimuksen muuttujia, jälkiviisautta sekä ja itsereflektiota. Myös jatkotutkimusaiheita nousi esiin, joista selkeimpänä kokonaisuutena oli teemahaastattelujen toteuttaminen ympäristökasvatuksen aihepiiristä tilaajan toimialueella.

Työn tutkimusosuus toteutettiin keväällä 2020, jolloin myös koronapandemia oli valloillaan. Se vaikutti tutkimuksen toteutukseen, aikatauluun, mahdollisesti kyselyn vastaajien määrään sekä omiin työskentelytapoihini ja motivaatiooni. Kokonaisuudessaan opinnäytetyön kesto oli 6 kuukautta,

joista aktiivisimmat kuukaudet olivat huhti- ja toukokuu. Ympäristökasvatus aiheena ja tutkimuksellinen opinnäytetyö olivat itselleni mielenkiintoista tehdä.

Lievää pettymystä aiheutti tutkimuksen toteuttaminen avoimena kyselyinä. Alkuperäinen suunnitelma tiettyjen kuntien alueilla olisi saattanut nostaa vastausprosenttia. Tällöin tutkimus olisi myös huomionut paremmin opettajat, jotka eivät käytä sosiaalista mediaa.

Vaikka opinnäytetyön viitekehys oli selkeä, koin teoriaosuuden kirjoittamisen haastavana. Suurimman osan teoriaosuudesta kirjoitin aikana, jolloin kirjastot olivat suljettuina. Tämän vuoksi suurin osa työn lähteistä on verkkolähteitä. Lähteitä työhön löytyi kohtalaisesti, mutta olisin kaivannut laajempia teoksia ympäristöviestinnästä. Teoriaosuuden koettelemukseksi koin myös oman räjähtävän innostuksen, jonka vuoksi työskentelyni oli toisinaan erittäin hajanaista. Huomasin myös useita kertoja lukeneeni teoriaa täysin aiheen sivusta sen ollessa itselleni kiinnostavaa, joskaan ei työhön liittyvää.

Suunnitteluvaiheessa elin myös haavekuvitelmassa, jossa kirjoittaisin työtä päivittäin kodin ulkopuolisessa ympäristössä. Koronan vuoksi kirjoittaminen tapahtui kuitenkin lähinnä omassa asunnossa, mikä vaikutti motivaatiooni ja keskittymiskykyyni. Positiivisesti kuitenkin koen kehittyneeni työn aikana itseni johtamisessa. Lähenevien takarajojen paineen lisäksi niinkin yksinkertainen asia kuin aikataulun tekeminen ja siinä pysyminen auttavat suoritusta.

Tutkimuksen ja opinnäytetyön tekeminen on ollut kokonaisuudessaan mielenkiintoinen kokemus. Vaikka opinnäytetyö arvioidaan ja nähdään usein yksilösuorituksena, ei tämä olisi koskaan valmistunut ilman muiden apua. Omasta oppimisprosessista suurin kokemani oivallus olikin se, että haluan työskennellä yhdessä ihmisten kanssa. Esimerkiksi tutkimuksessa toteutettu haastattelu oli lempiosuuteni koko opinnäytetyössä, vaikka etukäteen kuvittelin sen olevan vähiten miellyttävä osuus. Kokonaisuudessaan tämä projekti on opettanut minulle paljon teoreettista ja käytännöllistä osaamista niin ympäristökasvatuksesta kuin tutkimuksen toteutuksesta.

Tilaaajan palaute työstä oli positiivista ja työ koettiin hyödylliseksi, joskin koronatilanne vaikutti todennäköisesti tutkimuksen osallistujamäärään. Työn tekijänä minulle oli arvokasta saada palautetta, jossa oma työpanokseni ja -tulokseni koettiin hyödyllisenä.

LÄHTEET

Aarnio-Linnanvuori, E., Cantell, H., Lehtonen, A. & Tolppanen, S. (2018). Bicycle Model on Climate Change Education. Haettu 1.5.2020 osoitteesta <https://www.sirene.fi/blog/bicycle-model-on-climate-change-education/>

Ahvenharju, S., Bröckl, M., Pathan, A. & Raivio, T. (2013). Kansallisten kestävää kehitystä edistävien kasvatuksen ja koulutuksen strategioiden toimeenpanon arviointi. Gaia Consulting Oy:n loppuraportti. Haettu 3.9.2020 osoitteesta <http://www.ym.fi/download/noname/%7B7A0AC771-670C-48B8-B7F8-8FB0B173236F%7D/78365>

Alinen, M. (2019). *Luokanopettajien kokemat haasteet 2010-luvulla ja opettajien kokemuksen merkitys haasteita kohdatessa*. Pro gradu -tutkielma. Filosofinen tiedekunta, Soveltavan kasvatustieteen ja opettajakoulutuksen osasto. Itä-Suomen yliopisto. Haettu 4.5.2020 osoitteesta <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20190319>

Cantell, H. & Koskinen, S. (2004) Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Cantell, H. (toim.). *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, ss. 60–79.

Dufva, M. (2020). Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162. Haettu 21.7.2020 osoitteesta <https://media.sitra.fi/2019/12/15143428/mega-trendit-2020.pdf>

Ekokompassi. (2015). Opas ympäristöviestintään – Miksi, kenelle, miten? Mitä on ympäristöviestintä? Haettu 27.3.2020 osoitteesta <https://docplayer.fi/6046877-Opas-ymparistoviestintaan-miksi-kenelle-miten.html>

Eskola, J., Lätti, J., Vastamäki, J. (2018). Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. E-kirjassa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus. Haettu 30.3.2020 osoitteesta <https://www.ellibrary.com/reader/9789524515160>

Euroopan unionin virallinen lehti (2016). Pariisin sopimus. Haettu 3.9.2020 osoitteesta [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:22016A1019(01))

Evans, N. (2019). Teacher Education and Education for Sustainability. Teoksessa Ferreira, JA., Evans, N., Davis, J. & Steveson, R. (2019). *Learning to Embed Sustainability in Teacher Education*. SpringerBriefs in Education. Springer, Singapore, ss. 7–21. Haettu 6.4.2020 osoitteesta <https://doi.org/10.1007/978-981-13-9536-9>

Finto-palvelun Kestävän kehityksen ontologia. (n.d.) Kestävän kehityksen kasvatusta. Haettu 8.4.2020 osoitteesta <https://finto.fi/keko/fi/page/p61>

Finto-palvelun Yleinen suomalainen ontologia (2020). Kasvatusta. Haettu 30.4.2020 osoitteesta <https://finto.fi/yso/fi/page/p476>

Hakala, J. (2018). Toimivan tutkimusmenetelmät löytäminen. E-kirjassa Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. 5.*, uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus. Haettu 30.3.2020 osoitteesta <https://www.elibrary.com/reader/9789524515160>

Houtsonen, L. (2004). Ympäristökasvatuksen mahdollisuudet. Teoksessa Cantell, H. (toim.) (2004). *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, ss. 190–194.

Kainulainen, M. (2019). Ilmastonmuutos ahdistaa etenkin nuoria – Riittämättömyyden ja kelpaamattomuuden kanssa on pystyttävä elämään. *Jylkkäri*. Haettu 8.7.2020 osoitteesta <https://www.jylkkari.fi/2019/11/ilmastonmuutos-ahdistaa-etenkin-nuoria-riittamattomyyden-ja-kelpaamattomuuden-kanssa-on-pystyttava-elamaan/>

Koski-Lammi, T. & Savolainen, L. (2008). Teorioita. Ympäristökasvatusta. Helsingin yliopisto. Haettu 22.4.2020 osoitteesta <http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/>

Lahti, L.-K. (2000). Ympäristökasvatuksen sekä ympäristö- ja luonnontiedon merkityseroista. Teoksessa Enkenberg, J., Väisänen, P. & Savolainen, E. (toim.) *Opettajatiedon kipinöitä: kirjoituksia pedagogiikasta*. Joensuu: Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos, ss. 205–220. Haettu 28.4.2020 osoitteesta <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/kipinat/Lee-naKL.htm>

Laki Pariisin sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 75/2016. Haettu 3.9.2020 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160075>

Lyytimäki, J. & Palosaari, M. (2004). *Ympäristöviestinnän tutkimus Suomessa*. Helsinki: Edita Prima Oy. Haettu 27.3.2020 osoitteesta https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40611/SY_683.pdf?sequence=1

MAPPA (n.d.). MAPPA-materiaalipankki. Haettu 21.7.2020 osoitteesta https://mappa.fi/fi/mappa_info

Mäenpää, S. (2007a) Ympäristöjohtamisen sanasto. Ympäristöviestintä. Haettu 29.4.2020 osoitteesta <http://lipas.uwasa.fi/termino/Wasa-Term/ymparistojohtaminen/ympristviestint.html#Topic10>

Mäenpää, S. (2007b) Ympäristöjohtamisen sanasto. Sisäinen ympäristöviestintä. Haettu 29.4.2020 osoitteesta <http://lipas.uwasa.fi/termino/WasaTerm/ymparistojohtaminen/sisinenympristv.html#Topic64>

Mäenpää, S. (2007c) Ympäristöjohtamisen sanasto. Ulkoinen ympäristösäsanasto. Haettu 29.4.2020 osoitteesta [http://lipas.uwasa.fi/termino/Wasa-Term/ymparistojohtaminen/ulkoinenymprist\(2\).html#Topic58](http://lipas.uwasa.fi/termino/Wasa-Term/ymparistojohtaminen/ulkoinenymprist(2).html#Topic58)

OAJ (2018). Opetusalan työolobarometri 2017. Haettu 4.5.2020 osoitteesta https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2018/tyoolobarometri_final_0905_sivut.pdf

OKKA-säätiö (n.d.). Kestävän kehityksen sertifiointi. Haettu 6.5.2020 osoitteesta <https://koulujaymparisto.fi/kestavan-kehityksen-sertifiointi/>

Opetushallitus (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 4. painos. Helsinki: Next Print Oy. Haettu 24.3.2020 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus (n.d.). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Haettu 24.3.2020 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>

Perusopetuslaki 628/1998. Haettu 4.5.2020 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7>

RajatOn. (2015). Tutkijan ABC. Haettu 30.3.2020 osoitteesta <https://raja-tontatiedekasvatusta.wordpress.com/tutkijan-abc/>

Robertson, M. (2019). *Communicating sustainability*. Abingdon: Routledge. Ebook Central -tietokanta. Haettu 27.3.2020 osoitteesta <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.hamk.fi/lib/hamk-ebooks/reader.action?docID=5481402&ppg=211>

Sanoma Pro (n.d.). Ilmiöoppiminen selittää monimutkaista maailmaa ja yhdistää oppiaineita. Haettu 6.5.2020 osoitteesta <https://www.sanomapro.fi/ilmiooppiminen-selittaa-monimutkaista-maailmaa-ja-yhdistaa-oppiaineita/>

Smith, B., Baron, N., English, C., Galindo, H., Goldman, E., McLeod, K., Miner, M. & Neeley, E. (2013). COMPASS: Navigating the Rules of Scientific

Engagement. Haettu 27.3.2020 osoitteesta <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.1001552>

SurveyMonkey (n.d.). Kyselytutkimuksen otoskoko. Haettu 5.8.2020 osoitteesta <https://fi.surveymonkey.com/mp/sample-size/>

The Brundtland Commission (1987). Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. Haettu 6.7.2020 osoitteesta <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

Tilastokeskus (n.d.). Ympäristö. Haettu 30.4.2020 osoitteesta <http://www.stat.fi/meta/kas/ymparisto.html>

Ulkoministeriö (n.d.). Agenda 2030 – Kestävän kehityksen tavoitteet. Haettu 1.5.2020 osoitteesta <https://um.fi/agenda-2030-kestavan-kehityksen-tavoitteet>

UNEP (1975). The Belgrade Charter: a framework for environmental education. Haettu 6.4.2020 osoitteesta <http://unesdoc.unesco.org/images/0001/000177/017772eb.pdf>

UNEP (2005). UNEP Strategy for Environmental Education and Training: A Strategy and Action Planning for the Decade 2005 – 2014. Haettu 20.3.2020 osoitteesta http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/11278/strat_full.pdf?sequence=1&isAllowed=y

United Nations (2015). A/RES/70/1. Haettu 1.5.2020 osoitteesta https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

United Nations (n.d.a). Sustainable Development Goal 4. Haettu 1.5.2020 osoitteesta <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg4>

United Nations (n.d.b). Sustainable Development Goal 13. Haettu 1.5.2020 osoitteesta <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg13>

Valonia (2019a). Valonia. Haettu 21.4.2020 osoitteesta <https://www.valonia.fi/valonia/>

Valonia (2019b). Palvelut. Haettu 24.3.2020 osoitteesta <https://www.valonia.fi/palvelut/>

Valtioneuvosto (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Haettu 6.5.2020 osoitteesta

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Valtioneuvoston viestintäosasto (2020). Hallitus päätti vuoden 2020 toisesta lisätalousarvioesityksestä sekä julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2021–2024. Haettu 6.7.2020 osoitteesta https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/hallitus-paatti-vuoden-2020-toisesta-lisatalousarvioesityksesta-seka-julkisen-talouden-suunnitelmasta-vuosille-2021-2024

van Eijck, M. & Roth, W.-M. (2007). Improving Science Education for Sustainable Development. Haettu 27.3.2020 osoitteesta <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.0050306>

Vihreä lippu (n.d.). Haettu 6.5.2020 osoitteesta <https://vihrealippu.fi/vihrealippu/>

Vilka, H. (2007). *Tutki ja mittaa: määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Tammi. Haettu 30.3.2020 osoitteesta <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>

Vilka, H. (2015). E-kirjassa *Tutki ja kehitä*. Laadullinen tutkimusmenetelmä käytännössä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus. Haettu 1.4.2020 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789524517560>

Wolff, L.-A. (2004). Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa Cantell, H. (toim.). *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, ss. 18–29.

Värri, V.-M. (2018). *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.

Ympäristöministeriö (2013). Mitä on kestävä kehitys? Haettu 30.4.2020 osoitteesta <https://www.ymparisto.fi/fi-fi/ymparisto/kestava-kehitys/mita-on-kestava-kehitys>

KYSELYLOMAKE

Ympäristökasvatusmateriaalit ja -viestintä

Sivu 1

Tämä kysely on suunnattu suomenkielisten peruskoulujen luokan- ja aineenopettajille. Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa, kuinka paljon nykyisiä ympäristökasvatusmateriaaleja käytetään peruskouluissa ja millaisena niihin liittyvä viestintä koetaan. Tämän tiedon avulla Varsinais-Suomen kestävä kehityksen ja energia-asioiden palvelukeskus Valonia pystyy jatkossa tuottamaan entistä tehokkaammin opettajille soveltuvaa ympäristökasvatuksen materiaalia sekä kehittämään siihen liittyvää viestintää.

Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 5-10 minuuttia.

Vastaukset käsitellään anonyymisti ja niitä hyödynnetään opinnäytetyön aineistona

-Milja Kiili (ympäristösuunnittelija, AMK) Hämeen ammattikorkeakoulu, kestävä kehityksen koulutusohjelma

-Anna Sampo (medianomi, YAMK) Metropolia ammattikorkeakoulu, digitaalisten medispalvelujen koulutusohjelma

Opinnäytetöiden tilaajana toimii Valonia, kestävä kehityksen asiantuntijaorganisaatio, joka toimii osana Varsinais-Suomen liittoa.

Lisätiedot:

Milja Kiili, puh. _____, milja.kiili@student.hamk.fi

Anna Sampo, puh. 040 197 2257, anna.sampo@valonia.fi

Vastaathan kyselyyn viimeistään 15.5. Kiitos ajastasi!

Sivu 2

Missä maakunnassa työskentelet? *

Ahvenanmaa ▼

Koulunne oppilasmäärä *

0-100 ▼

Koulunne sijainti *

- Tiheään rakennettu ympäristö: koulun läheisyydessä oleva luonto on yksipuolista ja hoidettua tai sitä ei ole.
- Luonnonläheinen ympäristö: koulun läheisyydessä on esimerkiksi metsää tai muuta lajistoltaan monimuotoista luontoa.

Mitä vuosiluokkia pääsääntöisesti opetat? *

- 1.–2.
- 3.–4.
- 5.–6.
- 7.–9.

Oletko *

- luokanopettaja
- erityisluokanopettaja
- luokaton erityisopettaja

aineenopettaja. Opettamasi aine(et):

Sivu 3

Ympäristökasvatus ja ympäristökasvatusmateriaalit työssäsi

Tässä kyselyssä ympäristökasvatuksella tarkoitetaan kasvatuksellista toimintaa, joka edistää kestävästä kehityksestä. Kestävä kehitys pitää sisällään ekologisen, taloudellisen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuden.

Ympäristökasvatusmateriaali viittaa virallisten oppimateriaalien ulkopuolisiin materiaaleihin, jotka tukevat ympäristökasvatusta perusopetuksessa. Tällaisia materiaaleja voivat olla esimerkiksi hankkeissa tuotetut materiaalit, joita tuottavat muun muassa ympäristöjärjestöt yhteistyössä kuntien kanssa. Materiaaleja voivat olla vaikkapa WWF:n Nature Watch -tutkimusmateriaalit ja Open ilmasto opas. Ympäristökasvatuksen materiaaleja tuotetaan runsaasti esimerkiksi hankkeissa mm. kuntien tai ympäristöjärjestöjen toimesta. Tällaisia materiaaleja ovat esimerkiksi WWF:n Nature Watch -tutkimusmateriaalit ja Open ilmasto-opas.

	Täysin samaa mieltä	Jonkin verran samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jonkin verran eri mieltä	Täysin eri mieltä
Koen ympäristökasvatuksen tärkeäksi osaksi työssäni	☐	☐	☐	☐	☐
Mielestäni virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia oppimateriaaleja on riittävästi saatavilla	☐	☐	☐	☐	☐
Olen käyttänyt virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia oppimateriaaleja viimeisen kahden vuoden aikana	☐	☐	☐	☐	☐
Etsin säännöllisesti uusia ympäristökasvatusmateriaaleja käyttööni	☐	☐	☐	☐	☐

Sivu 4

Mitä virallisten oppimateriaalien ulkopuolisia ympäristökasvatusmateriaaleja olet käyttänyt viimeisen kahden vuoden aikana?

Miksi et ole käyttänyt virallisten oppimateriaalien ulkopuolisia ympäristökasvatusmateriaaleja viimeisen kahden vuoden aikana?

- Virallinen opetusmateriaali on määrältään ja laadultaan riittävä
- Uusien materiaalien etsiminen ei ole mielekästä
- Materiaalit ovat hankalasti sovellettavissa opetuskäyttöön
- En ole löytänyt opetusaineeseeni soveltuvaa materiaalia
- Uusien materiaalien läpikäymiselle ei ole varattu työaikaa
- En saa tietoa uusista materiaaleista
- Muu syy, mikä?

Millaiset ympäristökasvatusmateriaalit koet hyödyllisiksi virallisten opetusmateriaalien ohheen?

- Laajat materiaalipaketit, joihin sisältyy tehtäviä, taustamateriaalia ja toimintaohjeet
- Yksittäiset tehtävät
- Taustamateriaalia opettajalle
- Valmiit opetusdiat
- Videoita, podcasteja oppilaille
- Digitaaliset pelit / tehtävät (esim. tietokoneelle & tabletille)
- Lauts- tai korttipelit / tehtävämonisteet
- Raakadata, kuten Excel-tiedostot
- Asiantuntijavierailut itsenäisten materiaalien sijaan
- Ulkona oppimisen materiaalit
- Muu, mikä?

Mistä teemoista haluaisit virallisten opetusmateriaalien ulkopuolisia ympäristökasvatusmateriaaleja?

- Energiantuotanto
- Liikenne ja liikkuminen
- Kiertotalous (esim. ruoan kiertokulku, materiaalien alkuperä ja jätteiden käsittely)
- Luonnon monimuotoisuus
- Ilmasto
- Demokratiakasvatus
- Muu, mikä?

Minkä kanavan/kanavien kautta saat tietoa uusista ympäristökasvatusmateriaaleista?

- Uutiskirjeet (esim. ympäristöjärjestöt, Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto LYKE)
- Alan ammattilehdet tai verkkosivut (esim. Opettaja, MAPPA)
- Sosiaalinen media (esim. Facebook, Twitter)
- Kollegat, puskaradio
- En saa tietoa uusista materiaaleista
- Muu kanava / keino:

Sivu 5**Seuraamiesi uutiskirjeldien nimet ja/tai lähettäjäorganisaatiot**

Listaa enintään viisi ympäristökasvatusteeman kannalta hyödyllisintä

--	--	--	--	--

Seuraamiesi ammattilehtien nimet tai verkkosivujen osoitteet

Listaa enintään viisi ympäristökasvatusteeman kannalta hyödyllisintä

--	--	--	--	--

**Seuraamasi sosiaalinen media. Listaa esim.
Facebook-sivujen/ryhmien nimet ja/tai
Twitter tai Instagram-tilin tunnuksia ja/tai
aihetunnisteita**

Listaa enintään viisi ympäristökasvatusteeman kannalta hyödyllisintä

--	--	--	--	--

Sivu 6

Millaisia ajatuksia sinulla on ympäristökasvatusmateriaaleihin liittyvästä viestinnästä?

Valitse väitteistä omaa näkökulmaasi parhaiten vastaava vaihtoehto.

	Täysin samaa mieltä	Jonkin verran samaa mieltä	En osaa sanoa	Jonkin verran eri mieltä	Täysin eri mieltä
Mielestäni viestintä uusien ympäristökasvatusmateriaalien saatavuudesta on toimivaa ja tehokasta	☐	☐	☐	☐	☐
Minulle sopivia viestintäkanavia ei ole	☐	☐	☐	☐	☐
Ympäristökasvatuksen teemassa ei ole oikeanlaista viestintäverkostoa	☐	☐	☐	☐	☐
Viestintä ei tavoita minua	☐	☐	☐	☐	☐
En koe ympäristökasvatusta tärkeäksi	☐	☐	☐	☐	☐

Seuraavana on muutamia väitteitä Valonlasta.

Valitse omaa näkökulmaasi parhaiten vastaava vaihtoehto.

	Täysin samaa mieltä	Jonkin verran samaa mieltä	En osaa sanoa	Jonkin verran eri mieltä	Täysin eri mieltä
Valonia on minulle organisaationa tuttu	☐	☐	☐	☐	☐
Valonian ympäristökasvatusmateriaalit ja -toiminta ovat minulle tuttuja	☐	☐	☐	☐	☐
Valonian työntekijä on vierailut oppitunnille	☐	☐	☐	☐	☐
Olen hyödyntänyt Valonian tuottamia materiaaleja	☐	☐	☐	☐	☐

Muita huomioita Valoniaan liittyen:

Mainitse tässä myös Valonian materiaalit, joista olet kuullut tai joita olet käyttänyt.

Seuraavana on muutamia väittämiä MAPPA -materiaalipankista.

Valitse omaa näkökulmaasi parhaiten vastaava vaihtoehto.

	Täysin samaa mieltä	Jonkin verran samaa mieltä	En osaa sanoa	Jonkin verran eri mieltä	Täysin eri mieltä
MAPPA on minulle sivustona tuttu	☐	☐	☐	☐	☐
Olen hyödyntänyt MAPPAsta löytyviä materiaaleja lähivuosina	☐	☐	☐	☐	☐
Koen MAPPA:n käytön helpoksi ja sujuvaksi	☐	☐	☐	☐	☐

Muita huomioita MAPPAan liittyen:

Kiitos vastauksistasi. Muistathan lähettää vastaukset klikkaamalla alhaalta "Valmis!"

Kyselyaineistoa täydennetään muutamilla syventävillä haastattelulla. Mikäli olet kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, jätä vielä yhteystietosi, niin otamme yhteyttä.

Haastatteluaikat sovitaan erikseen (kevät 2020).

Yhteystietoja ei käsitellä yhdessä tämän lomakkeen vastausten kanssa. Haastatteluaineistoja käsitellään anonyymisti, vastauksista tunnistaminen on kuitenkin vastaajan omalla vastuulla. Valittuihin otiaan yhteydessä kahden viikon kuluessa ja haastattelut suoritetaan sähköisesti. Yhteystietojen keräämisessä noudatamme Varsinais-Suomen liiton tietosuojakäytäntöjä (<https://www.varsinais-suomi.fi/tietopankki/tietosuoja>).

Nimi	<input type="text"/>
Kunta	<input type="text"/>
Sähköpostiosoite	<input type="text"/>
Puhelinnumero (ei pakollinen)	<input type="text"/>

* Asiakkaan uudelleenohejaus kyselytutkimuksen päätyttyä: <https://www.valonia.fi/tilaa-uitiskirje/>